

Ziduri ce s-au prăbușit... Ziduri ce se înalță

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Mugetul hăului a cutremurat catape-teasma. Pentru treizeci de secunde, Creația a făcut loc haosului — Tohu Vavohu. S-au dezlănțuit uriașele forțe ale dezagregării elementelor și au suspendat — pentru o jumătate de minut — condițiile prealabile ale existenței: coeziunea, armonia.

În jurul nostru s-au prăbușit ziduri și sub dărîmături vieți omenești. **הנהרגים** scumpe și dragi au fost îngropate. La adăpostul nimicitoare bezne, îngerul morții și-a cules jertfele. Luminate minți de cărturari aleși s-au stins, minunate inimi de poezi au încetat să bată. Au amuțit grauri de aleși minutorii ai verbului, meșteri ai spiritului și artiști ai creației, fără deosebire. Prunci care abia își deschideau ochii nevinovați spre viață și bătrîni girboviți de ani, care se pregăteau să închidă ochii în tihnă — pe toți i-au înghițit blestematele clipe în care moartea a vuit pe străzile noastre, cu o îngrozitoare larmă de „sfârșit de lume”.

Sfârșit de lume? Nu! Răspicat e răs-punsul omului dat acestei noțiuni apocaliptice. Credem într-o singură forță. Acea a creației, a luminii, a progresului. Omul nu e o gînganie pe care o pot strivi forțele naturii. Întrînsul se află scînteia dumnezeirii. El este creat după „chipul și asemănarea lui Dumnezeu”. De aceea menirea sa pe acest pămînt este să-l domine, să-l stăpînească, să-i domesticească forțele, să-i pătrundă tainele, să fie mai puternic decît tot ceea ce vrea să i se pună de-a curmezișul în itinerarul vieții sale. Omul, îndrăznim noi a susține, are misiunea de a **שומר למעשה**

„Iovarăș al Creatorului în opera de împlinire a creației”.

Este îndărătnicia Sîntem o semîntie „îndărătnică”. Așa ne califică „Cartea cărților”. Este îndărătnicia Omului, cane nu-și pierde nici un moment voința de viață, care știe să înfrîngă toate vicisitudinile. Alături de întreg poporul român, comunitatea evreiască deplînge jertfele pe care le-a pricinuit cutremurul de pămînt. Zidurile sinagogilor noastre s-au prăbușit odată cu acelea ale bisericilor altor culte, casele noastre laolaltă cu acelea ale vecinilor noștri. Durerea și jalea, dolul și suferința ni se împletesc cu acelea ale întregului popor.

O legendă plină de filc din vremuri de demult glăsuiește **ביום שחרור בית המקדש** în ziua în care s-au prăbușit zidurile. Templului din Ierusalim, s-a născut Mesia”.

E ascunsă în această legendă invincibila putere, titanica forță a Omului, stăpîn al acestei lumi: Chiar în ziua supremului dezastru, chiar în clipele tragediei cumplite, nici o clipă de ezitare, nici un moment de șovăială. S-a născut Mesia, au încolțit speranțele, s-au înfiripat nobilele idealuri, s-au dezlănțuit nebănuite energii pentru aducerea lui Mesia, simbolul eternei armonii, intruchiparea în care nici un Tohu-Vavohu, nici un înger al morții și nu mai poată reveni.

Sau prăbușit ziduri de beton... Se înalță spre cer, spre piscurile perfecțiunii umane, eternele ziduri ale spiritului și brațelor Omului, care împlinesc marea poruncă: „Fiți stăpîni ai acestui pămînt”.

Mesaje de compasiune și solidaritate

Știrea despre cutremurul catastrofal din România a stîrnit puternice sentimente de neliniște și compasiune în lumea evreiască internațională. La scurt interval de timp de la difuzarea știrii, pe adresa Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen au început să sosească telegrame și mesaje din partea unor personalități ale vieții religioase și obștești, de la mari organizații evreiești.

Pină la încheierea acestui număr al revistei s-au primit mesaje de la: dr. **Nahum Goldmann**, președinte, **Gerhard Riegner**, secretar general și **Armand Kaplan**, directorul departamentului internațional al C.M.E.; Eminențele **Lor Shlomo Goren** și **Obadia Josef**, șefi rabinii statului Israel; baron **Allain de Rothschild**, președintele Consistoriului central al evreilor din Franța; **Jacq Weiler**, președinte și **Ralph Goldaman**, vicepreședintele Joint-ului (S.U.A.); **Iosef Almoghi**, președintele Agenției Evreiești (Sohnut) Ierusalim; **Elmer Winter**, președintele lui American Jewish Committee (S.U.A.); **Lord Fisher of Camden**, președintele lui Board of Deputies (Anglia); **Jacob Kaplan**, Marele-rabin al Franței; **Claude Kelman**, președintele Consiliului instituțiilor evreiești din Franța (CRF); **Shlomo Lahat**, primar general și **Itzhak Artzi**, loçtiilor al primarului general al orașului Tel Aviv; **Sydney Harris**, președinte, **Perry Mayer**, vicepreședinte și **Allan Rose**, secretar al Congresului evreilor din Canada: **Alliance Israélite Universelle**, Franța; rabin **Eliezer Portugul** (Sculener Ruv) New York; **Itzhak Korn**, președintele Organizației evreilor originari din România (H.O.R.) Tel Aviv; **Fritz Holländer**, președintele Consiliului comunității evreiești din Europa; Șef rabinul Olandei, **Jost**; rabi **Arthur Schneer**, președintele fundației **Appeal for Conscience**, New York; **M. Jaffe**, președintele Consiliului mondial al sinagogilor Ierusalim; **M. A. Sherman**, directorul general al lui Memorial Foundation, New York; **Avraham Schenker** și **Y. Haram**, din partea departamentului relații internaționale a Agenției Evreiești, Ierusalim; **E. Eliachar**, președintele Unimii evreilor sefarzi, Ierusalim; **Dr. Lavoslav Kadelburg**, președintele Federației comunităților evreiești din R. S. F. Iugoslavia; **A. Hertzoni**, președintele Sinagogii Mari Tel

Aviv; rabin dr. **Isac Levin**, New York; **Salvador Israel**, președintele Comunității evreilor din Bulgaria; Consiliul central al Comunităților evreiești din Grecia; **I. Kahn**, în numele evreilor din Cernăuți; prof. dr. **Ernest Roth**, rabin, Frankfurt am Main; **I. Weinberg**, Beth Hatefutot, Tel Aviv; rabin **Grünwald**, München; **Itzhak Rafael**, deputat în Knesset (parlamentul israelian); **Dov Benneir** și **Leib Kuperstein**, în numele Consiliului muncitoresc al orașului Tel Aviv; Șef rabinul Austriei **dr. Eisenberg**; **Herman Kahn**, președintele comunității evreiești din Oslo; **Benjamin Epstein** și **Abraham Fochsman**, din partea organizației Bnei-Brih — Antidifamation League S.U.A. **Immanuel Jakobowitz**, Șef-rabinul Angliei. Uniunea comunităților evreiești din Italia: Federația comunităților evreiești din Chicago; Centrul British Fund Londra; **Haim Zadok**, ministrul Cultelor Israel; comunitatea evreilor Madrid; Federația comunităților evreiești din Elveția; Uniunea mondială ORT, d-nii Braude și Halpern, Geneva; **Shar Ishuv Cohen** și **Eliahu Bekshi**, șef rabin Haifa; **Israel Levanon**, președintele consiliului religios — Haifa; **Gideon Hausner**, ministru în guvernul Israelului; **Angel Kremer**, Șef rabin și **Gil Finaly**, președintele comunităților din Chile.

MESAJUL EVREILOR AMERICANI

La numai cîteva ore de la producerea seismului din 4 martie a.c. rabinul Alexander Schindler, președintele clubului președinților marilor organizații evreiești din S.U.A. a adresat prin intermediul ambasadei S.U.A. la București un mesaj de compasiune către Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen. Mesajul exprimă toată simpatia față de poporul român greu încercat, față de obștea evreiască din țară, precum și hotărîrea de a sta alături de noi în aceste clipe.

Zile de grea încercare, dar și de admirabilă solidaritate

Cutremurul puternic din seara zilei de 4 martie a.c. a afectat în mod grav și obștea noastră și în mod deosebit pe cea din București. Cu cîteva ore înainte — pină la venirea Șabatului — se încheiaseră pregătirile pentru sârbătoarea de Purim, ce urma a avea loc în seara următoare. Cu o seară înainte, la Templul coral o mare mulțime de credincioși asistaseră la citirea Meghilei și la programul festiv pregătît cu talent și dăruire. Totul indica un Purim vioas, ca și în anii precedenți, dar la orele 21,20 s-a produs cataclismul și din clipa aceasta viața a luat un alt curs, tragic.

Lucrul cel mai dureros sînt viețile omenești ce nu au putut fi salvate, deși s-a făcut tot ceea ce era omenește cu putință. Cu adîncă durere, obștea a luat cunoștință că printre victime se află scriitoarea **Veronica Porumbacu** împreună cu soțul ei, criticul literar **Mihai Petroveanu**, cîteva medici cunoscuți și alte persoane. Pe măsura ce erau scoase de sub dărîmături și identificate, aceste victime erau transportate la cimitirele comunității evreiești, fiind înnumerate cu împlinirea prescripțiilor religioase. Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a vegheat la aceasta, exprimînd totodată compasiune și cuvinte de mîngiere familiilor greu încercate.

Imediat după cutremur au fost luate măsuri pentru ajutorarea coreligionarilor rămași fără adăpost, a aceluia ce și-au pierdut bunurile etc. S-au distribuit celor în nevoie îmbrăcăminte și bani. În limita posibilităților, sinistrații au fost găzduiți provizoriu în căminele de bătrîni ale Federației și în alte spații.

Seismul a produs avarii unor temple și sinagogi din București, precum și altor așezăminte ale obștei. Printre acestea, Templul coral, Sinagoga Mare, sinagoga Malbim, templul „Fraterna”, templul din strada Atena. A fost avariat și partea de la etaj a sediului Federației — precum și depozitele de efecte și alimente. În primele ore ale zilei de duminică 6 martie, Eminența Sa și ceilalți conducători ai Federației și comunității din București au vizitat fiecare din aceste obiective, luînd cunoștință la fața locului de proporțiile exacte ale dezastrului și

indicînd măsurile de luat pentru o cit mai rapidă remediere. Fără a se pierde un ceas, s-a trecut la punerea la adăpost a bunurilor din imobilele avariate și la înlăturarea stricăciunilor. S-a început cu depozitul de azimă, pentru ca acest aliment indispensabil credincioșilor să nu lipsească în apropiata săptămînă de Pesah. La ora cînd scriem această relatare, operațiunea a fost încheiată cu succes.

Cutremurul a avariat și o aripă a cîminului-spital „Martin Băluș” din str. Negru Vodă. Din fericire, nu au fost victime printre pensionari sau personalul de serviciu. Această parte a cîminului a fost imediat evacuată, pensionarii transferați în locuri sigure.

Munca la restaurantul ritual din str. Popa Soare a fost adaptată condițiilor excepționale pricinuite de seism. S-a trecut la distribuirea hranei reci celor ce iau în mod obișnuit masa la restaurant, ca și asistaților la domiciliu.

Conducerea Federației a păstrat latura permanentă cu comunitățile din țară. Din fericire, veștile erau mai puțin îngrijorătoare, urmările cutremurului mult mai mici decît în Capitală. Din Craiova s-a comunicat totuși că cele două temple sînt avariate. În toate cazurile, conducerea comunităților au primit sfaturi și îndrumări ce au de făcut. Acolo unde a fost cazul, s-au acordat ajutoare.

Conducerea Federației a făcut eforturi spre a potoli neliniștea și îngrijorarea justificată a rudelor și coreligionarilor din străinătate. Începînd de sîmbătă noaptea, Eminența Sa s-a aflat în legătură telefonică permanentă cu ziare și agenții de presă din Israel, S.U.A., R.F.G., Austria etc. care se interesau de soarta membrilor obștei noastre. Eminența Sa a primit mesaje de compasiune și oferte de ajutor din partea unor personalități și organizații evreiești din străinătate.

Aceste zile vor rămîne înscrise în cronica obștei noastre ca un rîstimp de grea încercare. Totodată ele vor rămîne ca un rîstimp de bărbăție, de eforturi energice inteligente, de admirabilă solidaritate umană. Și cu acest tragic prilej, obștea evreiască din România și-a vădit vitalitatea, buna organizare, capacitatea de a face față oricărei situații.

IZKOR יזכור ה'

הנאהבים והנעימים, בחייהם ובמותם לא נפרדו

Cu neînmurită durere, Comunitatea evreilor (M) din București deplînge moartea tragică a victimelor cutremurului din seara zilei de 4 martie 1977:

<p>Albu Hana Dr. Alterescu cu soția Antim Petre Kahane Apostolescu cu soția Askenazi Coca Avram Samuel Berger Renee Prof. Bercu Albini Hana Prof. Bratu Savin Bratu Bianca Brottman Nina Bunescu Iosif Bunescu Marieta Av. Chern Armand Chern Hetti Damian Beatrice Drat Sofia Deleanu cu soția Goldenberg Tipra Goldenberg Willy Ing. Gersanok cu soția Ghingold Liza Grisenko Estera Haimovici Iancu cu soția Heisser Samoil Issersohn Lucia Israelovici cu soția Prof. Marcu Kalmi, cu soția, mama și fiica</p>	<p>Miron Sara Milerad Coca Dr. Mandache cu soția Nuhamsohn Herman Nuhamsohn Maria Petroveanu Mihai Porumbacu Veronica Reimer, cu soție și copii Rotman Ficu Rotman Madeleine Rotman Ștefan Rotman Dora Rudas Elisabeta Schrager Savel Schifer Leonard Sitaru-Segal Jean cu soția Sitaru Edith Solomon Carolina Steinberg Isac Steinberg Rasela Ștefănescu Werner Ștefănescu Lilliana Ștefănescu Anca Șaraga Solomon Schwartz Ana Tamler Polia Tamler Ernest Vass Erna Vass Mira Vass Paul Vass Peter Vass Martha Dr. Vermont D-na Vermont Dr. Weiss Wagner Matilda Dr. Zimel Herman D-na Zimel</p>
---	---

Fie amintirea lor binecuvîntată יהי זכרם ברוך

Viața de basm a dr-ului Mozes Gaster

Viața de basm a doctorului M. Gaster — astfel își intitula Barbu Lăzăreanu una din fermecătoarele sale conferințe.

Învățătură, care știa să descopere o poezie orientală în literatura populară românească și într-un basm românesc, un cîntec din acelea care se recită în prima seară de Pesah, a avut parte de o viață de basm.

Născut la București, în 17 septembrie 1856, e trimis de părinți la seminarul din Breslau unde obține diploma de rabin și la Leipzig unde își ia doctoratul în filozofie cu o teză de filologie română.

În țară, colaborează la diverse reviste: *Columna lui Traian* a lui Hașdeu, *Revista pentru istorie, arheologie și filologie* a lui Gr. Tocilescu, precum și la *Fraternitatea* d-ruului Elias Schwarzfeld, la *Anuarul pentru israeliți* (în paginile cărui publică o *Ochire asupra literaturii ebraice de la început pînă în zilele noastre* precum și un studiu asupra *Cabalei*, dînd un tîlc nou acestei opere atît de mult discutate. În editura Lazăr Steinberg, d-ru M. Gaster publică pentru întîia oară în românește traducerea completă a *Sidurului*, în care stilul arhaic dădea textului sacru o savoare deosebită.

Această prodigioasă activitate e întreruptă de expulzarea din țară a lui Gaster, în octombrie 1885. De ce? Detaliile le aflăm într-o carte al cărei autor este Elisabeta Mănescu și care poartă titlul: „*Dr. M. Gaster, Viața și opera sa*” București, 1940. În toamna anului 1885, guvernul expulzează din țară 6 gazetari originari din Ardeal pentru vina de a fi redactat și răspîndit manifeste prin care îndemnau la răscoală pe românii aflați în Transilvania sub stăpînirea austro-ungară. Această măsură stîrnește vii proteste în rândurile opiniei publice românești. Și atunci guvernul expulzează 12 gazetari evrei, în frunte cu d-ru M. Gaster.

Elisabeta Mănescu reproduce în documentata ei lucrare un articol al lui Alexandru Ciurcu, care fusese expulzat împreună cu gazetarii ardeleni și care, mai tîrziu, în 1921, în ziarul său *Agrarul* scria: *Mă veți întreba ce legătură există între expulzarea mea și a ardelenilor și expulzarea d-ruului M. Gaster și a celorlalți coreligionari ai săi. O legătură foarte strînsă! Expulzarea lor n-a fost decît o consecință a expulzării mele, o mistificarea a opiniei publice. Pentru a potoli protestele, guvernul le atînci „a aruncat peste graniți și cițiva intelectuali evrei care scriu la gazete. Și iată cum expulzarea mea a atras după sine cea a altor alți nevinovați” scria Alexandru Ciurcu.*

De asemenea, Nicolae Iorga va arăta mai tîrziu în ce a constat, după expresia sa, cazul Gaster: „*În a doua fază a guvernării lui I. C. Brătianu, cînd s-au expulzat, pentru a face plăcere la Buda-pesta și irendentiști ardeleni, legăturile lui Gaster, care era și un ebraizant... a adus izgonirea lui.*” (*Neamul Românesc* din 11 martie 1939).

După expulzare, d-ru Gaster pleacă la Paris și apoi la Londra, unde e ales ca mare rabin al evreilor spanioli și portughezi din Anglia. De acolo, îl trimite, în 1891, importanta lucrare *Crestomația românească* (două volume cu text bilingv, cel francez tipărit la Leipzig iar cel românesc la București, în editura Socec).

Splendid exemplu al unui savant care n-a tulburat niciodată izvorul la care s-a adăpat! Miron Grindea, director al revistei *Adam*, scrie acestea după ce îl vizitează la reședința sa din capitala Angliei: *Punte peste două veacuri, existența acestui savant și preot a fost supremul nostru titlu de glorie. M-am găsit înaintea unui gigant. Era un copac falnic, un stejar cu o sevă amețitoare... Orb de pe urma la comelor lecturi, Gaster mî străpungea totuși cu privirea lui de vulturosă frumusețe. Muzicalitatea timbrului său românesc mă urmărește de atunci, ca o melodie obsedantă...*

După ce guvernul lui Titu Maiorescu îl revocă expulzarea, Academia Română îl alege membru de onoare la 30 mai 1929. Mai înainte însă, în 1921, Gaster vizitează țara, la invitația Institutului de studii sud-est europene de sub președinția profesorului N. Iorga. Turneul său de conferințe la București și în principalele orașe ale țării constituie un adevărat triumf. Ziarele epocii relatează: „*I se fac onoruri deosebite. Gările și orașele unde trece sînt pavozate cu drapel românesc. Șefii autorităților civile și militare îl salută la coborîrea din tren. La București, cu deosebire emoționantă este revederea, după 36 de ani cu bătrînul său tată. Gaster este însoțit de fiica sa, Tymes Gaster. La 6 august 1921, conferințiază, în fața unui numeros public la Fundația Universitară. Este salutat de reprezentantul Ministerului Cultelor și Artelor, dl. Stancu Brănișteanu, care spune, printre alte cuvinte de bun sosît, urmă-*

toarele: Dorind să întreprindem o acțiune de apropiere culturală, ne-am asociat la inițiativa Institutului sud-est european care apelasă la cițiva savanți englezi de a veni să conferințeze în România. Am ținut ca aceste conferințe să fie deschise de d-ru Mozes Gaster, un savant de care țara românească și poporul român trebuie să se simtă mîndri și care, prin munca uriașă depusă zi de zi în străinătate, a adus țării enorme servicii.

La 9 august, d-ru M. Gaster vizitează Sinaia, unde ia dejunul la Take Ionescu, ministru de externe. „*I s-au oferit bucate speciale, conform prescripțiilor religiei mozaice*”, relatează ziarul „*Curierul Israelit*”. De asemenea, la masa ce i-a oferit N. Iorga la Vălenii de Munte. Marele istoric scria în ziarul său „*Neamul Românesc*”: „*Iată un om care, desigur, avea cele mai puternice motive de a se plînge, de a păstra năcaș și, cum e ființa noastră, de a generaliza o atît de adîncă jignire... Aceasta ne aduce însă a face unele reflexii la felul cum s-a purtat față de români și România omul pe care o măsură condamnabilă l-a silit, acumă 30 de ani și mai bine, să caute o patrie pentru viața sa materială, fiindcă moralicește a rămas legat și mai departe — o dovedește ocupațiile sale și elocvența cu care se exprimă în românește — de România*”.

Să urmărim mai departe turnele de conferințe al d-ruului M. Gaster în orașele României. La Iași, dintr-o eroare de anunțare de nu i s-a putut face primire oficială, dar de îndată ce a descins la Hotel Traian a primit vizita prefectului județului, N. Petrea, a primarului orașului, prof. Pogonat și a prefectului de poliție Celibidache (tatăl celebrului dirijor de astăzi Sergiu Celibidache). În aceeași seară Gaster conferințiază în aula Universității despre „*Raporturile dintre limba și literatura muntească și cea moldovenească*”. Este salutat de rectorul Universității, prof. dr. N. Leon, care, printre altele, spune: „*Deși de 40 de ani trăiește în Anglia, d-ru M. Gaster a făcut pentru noi mai mult decît mulți filozofi din țară. El a arătat apusului că aici trăiește un popor a cărui limbă și obiceiuri merită a fi studiate*”.

La Oradea se încheie ciclul conferințelor. Savantul se pregătește de plecare. Vom mai releva mișcătoarele cuvînte ce-i adresează ziaristul Alexandru Ciurcu „*expulzatul*” din 1885, tovarăș de bejenie pe drumurile exilului: „*Am mîngîierea că, departe de a-i zdrobi și umili, acest act de tiranie i-a înălțat și exemplul cel mai viu îl avem în persoana d-lui dr. M. Gaster, pe care țara îl primește azi cu flori și se onorează de a-l fi văzut născînd pe pămîntul ei. Mă asociez din toată inima la omagiile ce se aduc acestui strălucit savant și-i zic Bine ai venit în țara în care ai văzut lumina zilei și pentru care ai continuat s-o iubești*”.

Întors la Londra, ministrul României, Lahovary, îi înmînează ordinul Steaua României în gradul de comandor.

M. Gaster va mai face un dar culturii românești. Este vorba de o nouă ediție a capodoperei lui Anton Pann *Povestea vorbei* în a cărei Precuvintare, savantul arată criteriile după care a întocmit edi-

ția: „*Am apucat alte drumuri decît acelea care au fost bătute... Mi-am croit cărări noi. N-am dat crezare legendelor care s-au cristalizat în jurul vieții și scrierilor lui Anton Pann. Am căutat răspuns la întrebările ce se grămădeau: De unde a venit? Cum a crescut? Prin ce mijloace a trăit? Cum a ajuns în Țara Românească? În ce fel? Și așa înainte, tot firul vieții: cînd s-a însurat? Unde a învățat și ce a învățat? Și, mai ales, de unde el, care n-a trecut prin nici o școală regulată, ca autodidact, deodată a devenit autor; ce l-a îndemnat și de unde a luat pilda? De ce fel de izvor s-a slujit? Și așa mai departe, am săpat adînc la rădăcina vieții și activității lui; și aici dau cititorilor rezultatul cercetărilor și al muncii mele... Iar pe tine, Povestea vorbei, te trimit pe caicul subred al opiniei publice, ca să treci lîcîul mării, bătut adeseori de vîntul aprig al criticii... Și să ajungi nevătămată, la limanul dorit, în mina apei care, ca mine, au iubit și iubesc tot ce iese din inima și sufletul poporului...”* Așa a scris Gaster, frumos, simțit, din cuget și inimă. Pornită astfel în lume, cartea lui Gaster poposește, cum zice el, „*la limanul dorit*” ajungînd și în mina lui Mihail Sebastian. Acesta salută astfel cartea în ziarul *Rampa* din 22 iunie 1936: „*La 80 de ani, în ciuda vîrstei sale înaintate și a ochilor săi întunecați*”, cum spune singur într-o emoționantă prefață, d-ru Gaster ne dă — din melancolia și tîrziu împacăta lui departare de țară — o nouă ediție a lui Anton Pann. O introducere de aproape 100 de pagini, numeroase note, numeroase planșe însoțesc textul, controlat cu prestigiul și cu rigoarea unei munci „*care a început de mai bine de cincizeci de ani, căci eu am început de la 1877 să mă ocup de dînsul*”... Care tînar om de carte va cita fîră un sentiment de umilință aceste cuvinte modeste ale unui mare bătrîn? Cine nu va primi drept o lecție de demnitate viața acestui om, oprit să lucreze, supus celui mai aspru regim, contestat, refuzat, alungat și continuîndu-și, totuși, din pribegia lui, din exilul lui, munca devotată, iubitoare pentru literatura și istoriografia românească?

Manuscrisele doctorului Gaster sînt de cităva vreme în țară. Bătrînul savant a vrut ca cel puțin ele să se întoarcă în patrie. Academia se află în posesia lor și — la toamnă probabil — va face recepția lor oficială.

„*Să primim viața lui ca un simbol necesar, astăzi mai util decît orînd, mai mîndru și mai consolator decît orînd. Și să nu rostim cu glas tare ceea ce el are blîndețea, resemnarea și ironia de a tăcea, cînd după o așa de zbuciumată și fertilită viață, semnează: „M. Gaster, în preajma anului al optzecelea al vieții mele, în iulie 1935, în casa mea 193, Maide, Vale, London, W. 9”*”.

Mozes Gaster s-a prăbușit în automobilul care-l ducea la Oxford să țină o conferință cu subiect românesc, la un festival organizat de studenți români. Așa cum, cu zece ani înainte, la 30 mai 1929, Academia Română se întrunea ca să-l aleagă membru de onoare — la 10 martie 1939 Academia Română se întrunește în ședință de doliu Elogiul celui care a fost doctorul M. Gaster, îl face filozoful C. Rădulescu-Motru președintele Academiei Române.

ANGHEL CORBEANU

MAMAIA 1977

Stațiunea Mamaia își îmbogățește baza turistică cu o serie de noi obiective care vor fi inaugurate la începutul sezonului estival din acest an. Astfel, în zona de nord a stațiunii au prins contur două mari hoteluri cu o capacitate de 250, respectiv 286 de locuri, cu un grad sporit de confort. Aceste hoteluri, amplasate în imediata apropiere a plajei, vor avea restaurante și baruri proprii. Turiiști cazați în cele două hoteluri vor avea la dispoziție o piscină, o cofetărie și spații de parcare.

În acest an, la Mamaia se vor mai da în folosință o piscină la hotelul „Aurora”, un club nautic și o discotecă la hotelul „Caraiman”, precum și un centru de gimnastică medicală în zona hotelului „Internațional”.

POIANA BRAȘOV, 1980

Pînă în anul 1980 se vor construi la Poiana Brașov 11 hoteluri noi și alte obiective cu caracter turistic, asigurîndu-se circa 5000 de locuri. În acest scop, se desfășoară lucrările de sporire a debitului de apă destinat stațiunii și de extindere a rețelei de distribuere.

R.D.T.-111

R.D.T.-111 este denumirea codificată a noului tip de autovehicul realizat la uzina de specialitate din Capitală. Noul autovehicul este destinat turismului. El este echipat cu un motor de mare capacitate și poate transporta 50 de pasageri, precum și un important volum de bagaje. Linia constructivă suplă, finisajul și coloristica deosebită sînt elemente ce îl definesc ca una dintre reușitele deosebite în acest domeniu.

NAVE SUB PAVILION ROMÂNESC

Peste o sută de nave sub pavilion românesc ancoragează anual în porturile unor state africane. Echipajele flotei de pescuit oceanic își desfășoară frecvent activitatea în apele internaționale ale coastei Africii de vest.

În baza relațiilor economice internaționale, de la bordul navelor românești sînt descărcate o diversitate de mărfuri realizate de industria constructoare de mașini, industria lemnului și materialelor de construcții, industria chimică și ușoară, precum și de alte ramuri ale economiei. La întoarcerea din cursă, o parte din aceste nave aduc produse și materii prime din aceste țări.

INVENȚIE DE MARE EFICIENȚĂ

Pe baza aplicării unei invenții românești, la întreprinderea „Solventul” din Timișoara a început de curînd fabricarea la scară industrială a unui nou produs — folosit ca adăos la obținerea unor polimeri. Față de procedeele cunoscute pînă în prezent, noua metodă are ca principale avantaje scutirea timpului de reacție și creșterea indicelui de utilizare a instalațiilor industriale.

GEORG JOHANSEN

CÎNTEC EVREIESC DE PARTIZANI

Pe Georg Johannesen, poetul norvegian născut în 1931 la Bergen, l-am cunoscut la Oslo, în 1966. Licențiat în filologie și literatură, a fost profesor de liceu, militant împotriva militarismului, membru în Adunarea deputaților din capitala țării sale. În anul apariției volumului „*Poezii noi*”, se bucura de un prestigiu literar bine întemeiat. Anterior publicase un roman (în 1957) și citeva culegeri de lirică, precum și o piesă de teatru, „*Cassandra*”. În culegerea amintită, se aflau incluse și poeme ale solidarității cu victimele fascismului, în general, cu răzvrătiții din ghetoul Varșoviei, în special. Din acest volum am ales Cîntecul evreiesc de partizani, pe care l-am tălmăcit împreună cu istoricul norvegian Jardar Șeim, care-și pregătește acum doctoratul în cadrul universității din Cluj-Napoca.

VERONICA PORUMBACU

Nu e soare, pojar este-acum.
Nu din aburi sînt norii, din funi.
Și țărîna-i cenuse — nu pămînt
Cîntul faptă e azi, nu cuvînt.

Stăm pe sirmă ghimpată, nu flori.
Strigă „foc” un cumplit dirijor.
Nu bagheta, ci pușca, de-acum
i-o răspunde, grenada din pumn.

Nu furtuni, ci doar tunul sunînd.
Un popor uniform fungerînd.
Nu popor, doar un rest de popor,
Nu cerneală, doar singe e-n cînt.

Un popor nu de păsări zburînd.
oameni care se bat, nu doar mor.
Nu războiul ce-n pace-ar sfîrși.
O răzmeriță-n care-om muri.

Acolo unde marele preot Simon a semnat pactul de prietenie cu Roma

Rodos, cea mai mare dintre insulele arhipelagului Sporadelor de Sud din Marea Egee, situată în apropierea țărmului Asiei Mici, adăpostește o comunitate evreiască foarte restrânsă — 50 de suflete. Dar istoria acestei obști se întinde pe parcursul a mai bine de două mii de ani.

Într-un document de pe vremea romanilor se menționează că la Rodos s-a reînnoit pactul de prietenie încheiat de senatul roman cu Iudeea de sub conducerea mareului preot Șimon (anul 142 î.e.n.). Se presupune că la acea epocă exista acolo o comunitate evreiască de oarecare importanță și că ea a găzduit delegația din Iudeea. Herodos cel Mare, regele Iudeii (între anii 37—4 î.e.n.) a vizitat și el de mai multe ori insula. Prima oară s-a oprit aici ca urmare a unei avarii la nava ce-l ducea spre Roma. Găsinând orașul devastat ca urmare a războiului împotriva lui Cassius, el „n-a pregetat să acorde ajutor pentru reconstrucția portului, deși posibilitățile sale materiale erau limitate”, notează istoricul Josephus Flavius. Acesta adaugă că este foarte probabil că hotărârea regelui a fost determinată și de dorința sa ca în acest mod să vină în ajutorul comunității iudaice locale. Tot la Rodos s-a născut Herodos cu Octavian — după victoria acestuia de la Actium, anul 31 î.e.n. Proclamându-și din nou prietenia față de Roma Herodos a fost reconfirmat rege al Iudeii. Interesul lui pentru insula din Egee a fost constant: „Mereu și mereu expedia materiale de construcție; regele a suportat cheltuielile de reconstrucție a templului Pithei” — menționează Josephus Flavius.

Este, deci, evident că încă în ultima parte a perioadei helenistice (sec. V-II î.e.n.) la Rodos exista o comunitate evreiască; dar despre viața ei nu s-au păstrat alte amănunte. Tot atât de puțin se știe și despre ceea ce s-a petrecut în istoria acestei obști în primele secole ale erei actuale. Că a continuat să existe aflăm dintr-o cronică arabă de prin secolul VII. Ea menționează că Moavia, cuceritorul insulei, a ordonat demolarea rămășițelor colosului din Rodos, iar bronzul rezultat a fost încărcat pe 90 de cămile și transportat spre atelierele meșteșugarilor iudei de la Edessa. În felul acesta ni se oferă și un amănunt despre ocupațiile evreilor din Rodos. (Colosul din Rodos — una din cele 7 minuni ale antichității — era o statuie uriașă din bronz, reprezentându-l pe Helios, zeul soarelui. Ridicată la intrarea în port, uriașa statuie a fost dărâmată în anul 224 î.e.n.).

După un alt salt de 5 secole se găsește iarăși însemnări despre obștea din Rodos în notele neobositului călător Benjamin de Tudela. Prin secolul XII când a trecut pe acolo a găsit 400 de evrei, cei mai mulți oameni nevoiași. Acestora li s-au adăugat, spre sfârșitul secolului următor, o parte din evreii fugiți din teritoriile aragoneze.

Situată la încrucișarea drumurilor maritime, insula a trecut de sub o stăpânire sub alta: perioadei helenistice i-a urmat cea romană; apoi a trecut sub dominația arabă; în Evul Mediu a aparținut bizantinilor, cavalerilor ioaniți; apoi imperiului otoman. Toate aceste schimbări nu s-au produs fără a provoca grele suferințe populației locale. Cartierul evreiesc, Vicus Iudaeorum, așezat la marginea cetății, lângă zidurile care formau centura de apărare a fost de mai multe ori pustit. De fiecare dată a fost reclădit și oamenii și-au reluat traiul modest. După cutremurul din 1482, care venea la puțin timp după un război, cei mai mulți locuitori ai cartierului au părăsit definitiv insula. Rabinii Meșulan din Volterra și Obadia din Bertimoro au vizitat Rodosul în 1481 și respectiv 1488, lăsinți însemnări despre viața grea a obștii locale. Rabinul Obadia preciza chiar că în insulă s-ar mai afla doar 22 de familii evreiești. Cam pe la aceeași epocă a trecut pe acolo și „pelerinul anonim” din Köln. El notează că a văzut evrei lucrând în boianerii și alte ateliere. Cîțiva ani mai târziu a survenit decretul de expulzare a celor ce refuză să se boteze și ultimele familii au părăsit insula. Se părea deci că istoria obștii din Rodos s-a încheiat.

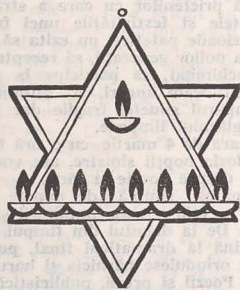
N-a fost însă decât o scurtă pauză. După numai două decenii, cavalerii ioaniți au adus înapoi 2—3.000 de prizonieri evrei capturați în insulele apropiate, pentru a lucra la fortificații. Dar în 1522 otomanii au ocupat insula și prizonierii au fost eliberați; o parte din ei a rămas aici, reconstituind obștea. În secolele care au urmat, comunitatea din Rodos a devenit un important centru de cultură iudaică. Personalități rabinice ca Iehuda Ibn Verga, Moses Bussal, Iehiel Bassan, Iehuda Moses Franco și alții au făcut faima acestei obști. Ocupațiile

evreilor s-au diversificat: unii au îmbrățișat profesii libere, alții au intrat în comerțul maritim sau au devenit pescari. Cei mai mulți au continuat să rămână meșteșugari: țesători, vopsitori, legători de cărți etc. Viața comunitară era recunoscută, rabinul fiind investit cu atribuții oficiale. Autoritatea recunoștea actele de naștere, de căsătorie, de divorț, emise de acesta. Comunitatea, prin consiliul celor șapte fixa și încasa contribuțiile pentru cheltuielile obștii ca și impozitul datorat statului. Vechile sinagoga — Chehila Gadol și Chehila Șalom — ridicate în secolul XVI și restaurate mai târziu — au devenit neîncăpătoare; în 1865 s-a ridicat Chehila Camondo și apoi Ticun Haïot — aceasta din urmă fiind denumită și Chehila de Los Vicos (comunitatea celor bogăți). S-au înființat și câteva ieșituri care se bucurau de mare reputație. Alianța Israelită Universală a subvenționat deschiderea mai multor școli. Limba ladino era foarte larg răspândită, obștea de aici a tipărit un mahzor sefară.

După primul război mondial, Rodosul a trecut sub administrație italiană. Obștea evreiască număra 4500 de suflete. Situația ei era relativ bună. În 1926 s-a înființat Seminarul rabinic, la care veneau studenții din întreaga Italie. Dar în 1938, când regimul fascist a început aplicarea discriminărilor rasiale, situația s-a schimbat. Mai întâi au fost expulzați evreii stabiliți în Rodos după anul 1919. Seminarul rabinic a fost închis. Locuitorilor evrei li s-a interzis exercitarea anumitor profesii; s-au aplicat impozite speciale. În 1943, după capitularea Italiei, când naștii au debarcat la Rodos au mai găsit aici 1700 de evrei. Toți au fost deportați la Auschwitz...

Cîțiva din cei 50 de membri care formează în prezent obștea din Rodos, sînt foști deportați sau urmași ai acestora. Totuși se poate spune că în cuptoarele Auschwitzului a fost mistuită și milenara istorie a comunității din Rodos.

S. SEGAL

Micii meseriași au devenit agricultori

Interesul publicului pentru cartea scriitorului Alberto Gherșunof „Los Gauchos Judios” („Cow-boy evrei”) a îndemnat un grup de cinești să turneze un film cu același subiect. Ambele lucrări reconstituie istoria întemeierii primelor ferme evreiești în Argentina. Subiectul în sine prezenta suficiente elemente dramatice pentru a stimula interesul creatorilor și al publicului.

Într-adevăr, primele familii de emigranți care au sosit în Argentina în ultimul pătrar al secolului trecut proveneau din țirgușoarele țărilor Europei răsăritene. Cei mai mulți, mici meseriași, au trăit în ulițe înguste o viață lipsită de soare și de aer. Este lesne de înțeles dezorientarea lor în fața unui mediu cu totul diferit, priviți cu oarecare neîncredere de localnici. Ce vor face aici, într-o țară de agricultori și crescători de vite oamenii aceștia? — se întrebau neliniștiții membrii vechii comunități evreiești locale, constituită din urmașii marinarilor descinși cu secole în urmă în țăările Americii de Sud. Și totuși străinii, slabi, aparent dezarmați în fața vieții aspre ce-i aștepta, au reușit să înfrîngă obstacolele și să-și oroaască drum spre o viață nouă. Cu ajutorul I.C.A. (Asociația pentru sprijinirea agricultorilor evrei) au înghițat primele ferme în provinciile Santa Fé și Entre Rios. Au devenit și ei crescători de vite și agricultori, dovadă nu numai dirigenții și hărnice, dar și spirit de inițiativă. Reprezentanții autorităților care au luat parte la sărbătorile celei de a 75-a aniversări a înființării cooperativei agricole de la Lucienville, în Entre Rios au subliniat că fermierii evrei au fost pionierii organizării cooperativei agricole în Argentina.

Cimitirul subteran de pe Via Appia

Cine n-a auzit de catacombele de la Roma? Literatura a deformat însă în bună măsură imaginea reală a acestei vaste rețele de tuneluri săpate în colinele pe care este așezat orașul de la malurile Tiburului. Construite la diverse niveluri, unele deasupra altora, arterele subterane se încrucișează adeseori, alte ori tuneluri mai mici, înguste fac legătura între galeriile întinse ale imensului labirint subteran.

Se știa că aceste catacombe au servit, în primele secole, drept loc de refugiu și de adunare creștinilor care veneau aici să-și facă rugăciunile. Dar, pe la 1632, pasionatul cercetător al „Romei subterane”, A. Bosio a descoperit prima „catacombă iudaică” în labirintul de sub clebră Via Appia. De la început s-a remarcat că aceste catacombe se deosebesc de cele ale creștinilor: sint mai înguste — lățimea lor trece rar de un metru, iar încăperi mai spațioase care ar putea adăposti mai multă lume sint aproape inexistente. În catacomba descoperită de Bosio — ca, dealtfel, și în celelalte cinci descoperite ulterior — s-au găsit pietre tombale cu inscripții și imagini. Astfel s-a putut explica și deosebirea dintre catacombele creștine și cele iudaice și în același timp — s-au putut obține date suplimentare privind viața comunității evreiești de la Roma din acea vreme.

Religia iudeilor nu era interzisă, existau însă restricții în ce privește înmormintarea, urmărindu-se să-i facă și pe iudei să adopte cremațiunea, în uz alfit la greci cît și la romani. Pentru a nu încălca prescripțiile religioase și a se respecta în același timp ordonanțele autorităților, iudeii au recurs la cimitirul subteran. (Religia nu interzice acest mod de înmormintare. Încă în Biblie se amintește de înmormintarea în peșteră a Sarei și că patriarhul Avraham a cerut lui Efrom să-i cedeze peștera Macpela ca să-i slujească drept loc de îngropare). În toate catacombele iudaice s-au găsit nise săpate în stîncă sau în pămînt, pietre tombale și, ici-colo, oase milenare. Încăperile ceva mai spațioase serviseră pentru spălarea corpurilor defuncților și pregătirea ceremoniei de înmormintare.

În cartea despre istoria comunității din Roma, apărută în 1972, Sam Waagenau — referindu-se la mormintele descoperite în cele șase catacombe — arată că acestea au furnizat amănunte prețioase privind viața colectivității. S-ar fi putut cunoaște și mai mult dacă aceste catacombe n-ar fi fost prădate de necrofiori. Într-adevăr, furturile luseră asemenea proporții încît pații Grigore VIII și Clement III au emis ordonanțe prin care se interzicea devalizarea și devastarea mormintelor iudaice.

Cele mai multe galerii ale acestui complex cimitir subteran se întind de-a lungul Viei Appia. Una dintre ele trece chiar sub Villa Torloni, fosta reședință particulară a lui Mussolini. Pietrele funerare poartă inscripții în limba greacă, latină

sau ebraică; se confirmă astfel că limba pe care o foloseau în mod curent evreii din Roma era limba greacă. Cele mai multe nume înscrise pe aceste pietre sint latinizate: Iulio, Aurelio, Giuliano etc. Se întîlesc însă și nume biblice: Șmuel, Aster (Ester), Ionata (Ionatan), Benjamin, Rebeca etc. În istoria lui Waagenau — mai sus amintită — la capitolul referitor la catacombe se prezintă o listă detaliată a numelor descifrate precum și a meseriilor unora dintre cei înhumați — marinari, pescari, tapițeri, măcelari, țesători. În general „oameni săraci”, subliniază autorul. Doar două încăperi care comunică între ele, situate în catacomba de la Monteverde, prima descoperită de Bosio, contrastează oarecum cu această simplitate. Este evident că au aparținut unor familii înstărite. Din inscripții Waagenau a tras și alte concluzii privind compoziția de atunci a comunității; astfel, el consideră că o parte a obștii era formată din „păgini converșiți”. Sint descrise și ornamentele de pe pietrele tombale.

Cîteva din pietrele tombale din catacombele iudaice au fost expuse în sala ebraică a Muzeului Lateranensi. Ele urmează a figura printre expozite ce vor fi mutate în noua aripă a muzeului Vaticanului. Problema conservării acestui monument funerar istoric al obștii romane formează în prezent preocuparea Uniunii comunităților evreiești din Italia. S-a constituit un comitet care să se ocupe de cercetarea și amenajarea acestui interesant complex istorico-archeologic.

CENTENAR

Autoritățile din capitala

R.D.G. pregătesc de pe acum aniversarea centenarului lui Albert Einstein. (Marele fizician s-a născut în mai 1879). A fost numită o comisie care să colecționeze manuscrisele și operele renumitului om de știință. Multe din acestea se găsesc la Universitatea din Berlin, altele vor fi achiziționate sau împrumutate. După cum am mai anunțat, se lucrează la restaurarea căsuței din satul Caputh de lângă Berlin în care Einstein a trăit cîțiva ani. Este în curs de elaborare programul manifestărilor care vor avea loc în cadrul aniversării.

COMUNITATE

În localul școlii Maimonide din Montreal a avut loc adunarea de constituire a comunității sefarde din Quebec. Noua comunitate va grupa instituții rabinice, educative, de asistență socială ale colectivității sefarde din această provincie canadiană. Hotărîrea de a se constitui o comunitate separată este urmare a faptului că în ultimul deceniu numărul sefarzilor din Quebec a crescut mult.

CĂRȚI

Presa semnalează apariția unei lucrări conținînd titlurile cărților și studiilor cu tematică iudaică publicate în ultimii 5 ani în țările scandinave. Sint menționate 148 de titluri, din care 52 se referă la Israel, 29 la probleme religioase, 25 la diverse aspecte ale vieții evreilor din țările scandinave.

CARNET

ÎN ANII ACEEA

Anii prigoanei fasciste nu au fost numai o perioadă de suferințe nesfârșite, ci și de nesfârșite eforturi de a atenua, pe cât era cu putință, această suferință. Ca niciodată pînă atunci, omenia și neomenia se aflau față în față, într-o confruntare dramatică, de care depindea soarta lumii. Desigur că deznoământul acestei bătălii a fost hotărît cu arma în mînă, pe cîmpurile de luptă. Despre temerarii care într-un ceas de grea cumpănă pentru Europa nu au prețuit să înfrunte și să pună stavila, deseori cu trupurile lor, puhoiului de fier și foc al fascismului ce părea invincibil s-a spus pe drept cuvînt că niciodată alt de puțin nu au făcut atît de mult pentru cei mulți. Întreținînd cu pietate flacăra veșnică a recunoștinței pentru acești eroi între eroi, să nu-i uităm nici pe acei oameni modeste, bărbați și femei, care în anii cei mai grei au găsit în ei înșiși resurse morale spre a-și domina propria suferință și a se consacra atenției, pe cît le stătea în putință, suferințelor celorlalți. Fapta lor plină de generozitate și deloc lipsită de atunci de primejdie, reprezintă o pîrticică din marele front al omeniei împotriva neomeniei, o cărămidă zidită la edificiul marelui al Victoriei. Mulți dintre acești eroi anonimi s-au stins din viață, așa că fapta lor va rămîne probabil de-a pururi neștiută. Ceilalți continuă a-și duce existența, discret, cu modestia care le este trăsătura definitorie de caracter. Privind chipurile lor obișnuite, ascultînd vorbirea lor de obicei sfioasă, cu greu bănuiești că acești bărbați și aceste femei cu care ne încrucimăm pe stradă sau călătorim împreună în autobuz au sfidat moartea în numele omeniei, în numele vieții. Ei nu au pretins niciodată și nu pretind nici acum admirația sau recunoștința noastră. În marea lor noblețe și modestie, ei nu au nevoie de ele; noi, însă, simțim nevoia să le-o mărturisim cu grațitudine, atunci cînd ne gîndim la acele vremuri.

Printre acele femei și acei bărbați minunați care au făcut tot ce le-a stat în putință și uneori ceea ce li se părea lor înșile cu neputință spre a atenua suferințele, se află și doamna Betty Schwefelberg, soția cunoscutului avocat bucureștean, mama poetei Veronica Porumbacu și a pictoriței Maria Constantin. Fiecare dintre membrii acestei familii a fost atunci un luptător pe frontul omeniei, fiecare — începînd cu capul ei. Doamna Schwefelberg s-a auto-mobilizat și ea pe frontul omeniei și aceasta din primele ceasuri ale teribilei înclăstări, cînd la noi cerul mai era albastru, cînd fluviul vieții părea a continua să curgă pe făgașul său obișnuit. Aici toate păreau încă la locul lor, în așa fel că nu puțin erau acei ce sperau și credeau că norii bruni ne vor ocoli pe noi, că drama se va juca pe alte scene. Spiritele lucide nu s-au lăsat însă amăgite. Pentru ele, vietul ce venea din inima Europei era simptomul neliniștirii al furtunii ce se apropia și amenința să ne înghită. De aceea nu și-au îngăduit nici o amăgire, ci au pornit greaua, nobila lor acțiune salvatoare.

„În decembrie 1939 — își amintesc doamna Schwefelberg — primesc un S.O.S. cum că un vapor, „Sakaria”, s-ar afla înepenit de ghețuri la Sulina, cu 7—800 refugiați evrei din Austria. Fără hrană, fără căldură, îmbrăcați în zdrențe. Jenny Cioară îmi telefonează să trec de urgență pe la ea, să concludăm pentru o ajutorare mai eficientă. O vedeam pentru prima oară. Trebuia să hotărîm ce facem imediat. Nu era timp și nici nu era în intenția noastră să formăm comitete, ci fiecare, la telefon, să-și cheme rudele, prietenii, cunoștii și să le spunem, cum ne pricepeam mai bine, despre ce este vorba și să le cerem să aducă ce poate mai util: haine, rochii, rufe, îmbrăcăminte pentru copii, bani. Nu s-ar crede că în două zile una din camerele mele și una a doamnei Cioară erau pline pînă în tavan...”

Cele două doamne nu se mulțumesc cu atît — era vorba doar de salvat circa 800 de oameni! — ci citeva zile cutreeră străzile Capitalei, sînd la toate ușile, bat la toate inimile. Adună așa o cantitate impresionantă de veșminte, medicamente, alimente și bani. Încarcă totul într-un vagon și pleacă la Sulina. De-abia acolo, la fața locului, iau cunoștință de dimensiunile reale ale tragediei: pe un șlep cu motor amenajat ad-hoc în vas de transport, cu pături de scinduri suprapuse, se află înghesuși, într-o stare cumplită de mizerie și descurajare, 800 de refugiați evrei din iadul nazist. Printre ei, mulți bătrîni, copii și citeva femei gravide. Aparații celor două doamne li se pare tuturor o minune cerească. Trupurile vîlăgute prind puteri, în suflete renaște speranța. După opt zile vasul ridică ancora și după alte citeva zile refugiații ajung cu bine la Haifa. 800 de vieți omeniești salvate din ghiarele disperării și foarte probabil ale morții de către fapta nimoasă inițiată de doamna Schwefelberg și prietena ei. Niciodată atît de puțin nu au făcut atît de mult pentru atît de mulți ca în acele vremuri de supremă înclăstare.

Satisfacția acestui prim succes le dă aripi și cele două doamne, cărora li se alătură citeva prietene, își continuă activitatea providențială. În ianuarie 1941, după rebeliunea legionară, adună bani, îmbrăcăminte și medicamente pentru familiile victimelor pogromului iar puțin mai tîrziu pentru cei aflați în detașamente de muncă forțată. Cu mijloace modeste și cu munca efectivă la bucdăriie a acestor doamne se organizează o cantină la care iau masa zilnic în mod gratuit persoane rămase fără posibilitatea de a-și agonisi existența. Printre acestea se aflau destui intelectuali, actori, muzicieni, artiști și alte categorii ostracizate.

O cauză mare naște mari energii; adevărul acesta își află deplina confirmare și de data aceasta. Acest grup de oameni dăruți, cărora li s-a alăturat între timp și alte persoane, printre care pictorul M. H. Maxy, organizează ajutorarea celor aflați în deportare. Nevoile erau nespuse de mari și dramatic de urgente iar cei ce din imboldul inimii își luseră asupra lor această copleșitoare povară, erau pe deplin conștienți de acest lucru. Începuse o perioadă de muncă grea „Urcam și coboram scările blocurilor, pe vreme de camuflaj, cu lanterna în mînă, sînd la toate ușile, cu dorința de a nu omite pe nimeni. Cei mai mulți ne deschideau larg ușa, punga. Cite uneia care se scuza că lucrurile ce le-ar fi putut eventual oferi se află puse la naftalină, îi replicam: „Nu vă gîndiți, doamnă, că s-ar fi putut ca eu și dumneata să fim acolo și să se ceară ajutor pentru noi? Ce-am fi gîndit aflînd despre un asemenea răspuns?”

Au fost strîmne astfel mari cantități de îmbrăcăminte — vagoane întregi — care au fost depozitate într-o încăpere anexă a Templului coral, apoi trimise celor ce aveau atîta nevoie de ele.

Spre sfîrșitul războiului, cînd s-a desfășurat acțiunea de repatriere a copiilor orfani, doamna Schwefelberg și prietenele ei au organizat găzduirea lor în cămine anume amenajate, precum și o gîngăse acțiune de readaptare a micilor victime la viața normală. Nu puțin au fost cazurile cînd unii dintre acești orfani au fost găzduiți luni de zile chiar în casa familiei Schwefelberg.

Acele vremuri au intrat de mult în istoria zbuciumată a omenirii, fluviul vieții a reîntors pe făgașul său firesc, continuîndu-și curgerea necurmată. Copiii neajutorați, salvați literalmente din pragul morții au devenit oameni în toată firea, fiecare cu grijile, bucuriile și existența sa. Niciumul din ei nu uită, nu poate uita, că această a doua naștere a lor o datorează în măsură însemnată acelor oameni cu inimă omenească, ce au făcut nespuse de mult pentru atît de mulți.

VICTOR RUSU

Requem în memoria victimelor cutremurului din 4 martie 1977

În ziua de 13 martie a.c. Comunitatea evreilor (M) din București a organizat la Templul coral un requiem în memoria victimelor cutremurului din 4 martie a.c. Au luat parte conducătorii F.C.E. (M) în frunte cu Eminentă Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, un public numeros. Serviciul divin a fost oficiat de d-nul

prim-cantor W. Harnic, acompaniat de corul templului.

Eminentă Sa a rostit o mișcătoare predică.

Trista ceremonie s-a încheiat prin rugăciunea de Kadiș, într-o odihnă sufletelor celor dispăruți, rostită de întreaga adunare.

DECESE

În perioada 26 februarie — 10 martie 1977, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Sibylle Gany (68 ani) str. Icoanei 38; Oscar Vitzman (59) Mihai Bravu 227; Jeanette Ozias (76) 30 Decembrie 20 A; Leizer Schwartz (79) Barajul Sadului 1 (79); Ernestina Brailover (76) Danielopol 3; Aurel Sabău (19) Negru Vodă 14; Avram Sigal (74) Intr. Argeană 1; Eva Kraft (67) Viitorului 174; Lupu Sacagiu (57) Securilor 11; Mauriciu Lerner (87) Labirint 110; Sprinta Caner (72) Voroneț 1; Hanrik Czerjek (78) Liviu Rebreanu 6; Mendel Emanuel Ellenbogen (84) Fluierului 25; Floreta Wechsler (75) Logofăt Luca Stroici 19; Dora Manda (67) Cămin Negru Vodă 3; Strul Segal (83) Aurel Botea 31; Janeta Curjberg (74) Tepeș Vodă 4; Avram Iosif Pascu (72) Valeriu Braniste 5 bis; Marcel Crug (70) Levănțică 15; Bela Radu (73) Giurgului 124; Natan Vitman (63) Valerian Prescurea 9; Helen (Hani) Ernster (81) Cămin Negru Vodă 3; Teodor Spindler (56) Luca Stroici 11; Sami Carol Weintraub (69) Bd. Coșbuc 23; Sigal Sofia (63) Intr. Argeană 1; Leia Tivvia Golden (81) Cimpina 1; Liba Ghingold — Buzzești 8; Răsela Klang (78) Poenaru Bordea 20; Haia Roza Șmilovici (66) Fenix 2; dr. Herman Zimel (55) Alex. Sahia 1; Ernst Tamler (66) Tudor Argezi 1; Sofia Drath (79) Moșilor 135.

VERONICA PORUMBACU

Certitudinilor exclamative ale tinerții i-au urmat îndoiala, sentimentul precarității, voința de regăsire.

„Da: punctul fix e-aceia sub semnul de-ntrebare”. Acest vers ar putea sintetiza o operă; din nefericire, pagina publicată în România literară din 3 martie 1977 închide și o existență...

Trupul delicat, pasul abrupt potențau o mare vitalitate. Neobosită, febrilă, atentă la noutate, se voia mereu în centrul viu al vieții. Citea, scria, traducea, viziona expoziții desena portrete, întâlnea oameni. Disponibilitatea spirituală juvenilă nu era decît una din expresiile energiei de-a înfaptul, a dorinței de a cunoaște și de a înțelege.

Fidelă prietenilor cu care străbătut accidente și festivitățile unei frămîntate perioade patetice, nu ezita să caute amicitia noilor generații, să recepteze sunetul schimbat, să participe la schimbare. Întîlneam uneori, în ultimii ani, neastîmpărul siluetei fragile dar ferme, graba glasului limpede.

În seara de 4 martie, cu o oră înainte de explozia nopții sinistre, am vorbit la telefon despre poezie și cărți.

„Adunarea simplă de puncte lingă puncte” revela obsesia împlinirii și a armoniei. De la debutul din timpul războiului pînă la dramaticul final, peste 30 volume orînduiesc hărnicia și harul scriitorului Poezii și proză, publicistică, note de călătorie, memorialistică, numeroase traduceri din lirica lumii, de la Alberti la Emily Dickinson și Else Lasker Schüller, de la Attilo la poezii israelieni. Rumoarea acestor pagini ar putea înțîm, cîndva, „sensul celui din urmă verb”, presimțit în poeziile dinaintea surpării. L-am putea alege, de pildă, pe acesta: „eu v-am iubit, priveliști unde-am venit pe lume”...

Pe soții Veronica Porumbacu și Mihai Petrovanu urma să-i întîlnesc în seara următoare, la serbarea de Purim... Negrul punct fix a explodat, însă, barbar și necruțător, cînd nimeni nu se aștepta. Nu doar arta stă sub semnul întrebării... Nu doar arta, ci și viața, reiau, însă, după momentanele intreruperi catastrofice, permanentă vie a interogației, sfîdînd neantul și încremenirea.

Cărțile revin poporului care prețuiește cartea; retrîind mereu marile întrebări ale existenței, vom regăsi între noi, și în viitor, prezenți, participativi, pe slujitorii veșnic vii ai cărții și ai întrebării...

NORMAN MANEA

Un gînd pios și făgăduiala unei veșnice calde amintiri din partea rudelor și prietenilor de pretutindeni pentru cei ce au fost

HETTI și ARMAND CHERN

victime ale cutremurului din 4 martie 1977

Mitzi, soție, familiile Rosenrauch, (Buzău), Haimovici, Paris, Sloimovici și Iosipovici, (Israel) Rosman, (Iasi) Tihel, (Bufalo) anunță cu regret încetarea din viață a iubitului nostru

Av. SAMOIL (SAM) HAIMOVICI

decedat la 28 ianuarie 1977, la Augsburg, (R.F.G.)

Suflet ales, va trăi veșnic în inimile noastre.

Redacția „Revistei cultului mozaic” deplînge moartea tragică a colaboratoarei noastre

VERONICA PORUMBACU

și a soțului ei

MIHAIL PETROVEANU

Familiei atît de greu încercate îi exprimăm respectul și compasiunea noastră.

Rudele, colegii și prietenii îndurerăți anunță cu mult regret încetarea din viață în cutremurul din seara de 4 martie a.c. a lui

LEONARD SCHIFER

ziarist

Familiei indoliata, sincere condoleanțe.

Cu adîncă durere, Malvina, soție, Rozica, soră, Lipot, frate, Rozica, Talic, Anuța, Dușu, Cezariana, Ady, nepoți, anunță că la 28 februarie 1977 (10 Adar) s-au împlinit 30 de zile de la încetarea din viață a mult iubitului lor

KATZ ABRAHAM (ISAC)

72 ani

Inhumarea a avut loc la Piatra-Neamț. Amintirea sufletului său cald și omenos va rămîne veșnic în amintirea celor ce l-au iubit.

Cu adîncă durere, Karpelesz Andrei, soț, surorile și cumnatul, aduc la cunoștință celor ce au cunoscut-o că la 31 martie se împlinesc 2 ani de cînd a plecat dintre noi

KARPELESZ ANUȘCA

(KRAUSZ)

Brașov

Sufletul său cald va rămîne veșnic în amintirea noastră.

La 18 martie a.c. (28 Adar) se împlinesc 10 ani de la încetarea din viață a soțului și tatălui nostru

DAVID GRUNBERG 57

Brăila

născut în anul 1877

A fost exemplu de cinste și bunătate, păstrător al credinței iudaice și om al faptelor de bine.

Un gînd pios în amintirea lui, ce va rămîne vie în inimile noastre.

Ghizela, Lazăr și Avram.

Profund îndurerat, Scheiner Armin, soț, președintele comunității evreilor (M) din Tg.-Mureș, anunță încetarea din viață a scumpei sale soții

MAGDALENA SCHEINER

în vîrstă de 68 de ani

Inhumarea a avut loc la Tg.-Mureș în ziua de 1 martie 1977.

Un gînd pios pentru sufletul ei nobil.

Fizionomia unei imposturi

Vitrinele librărilor au găzduit, de curând, primul volum din „Memoriile” academicianului Iorgu Iordan, lansate de editura Eminescu (1976, 312 p.). Personalitate de prim rang a vieții noastre științifice și culturale, autor al unor contribuții fundamentale în domeniul limbii române și al lingvisticii generale, distinsul om de știință este cunoscut și apreciat și peste hotare. Paralel cu prodigioasa activitate de cercetare, s-a afirmat și pe tărâm obștesc, în calitate de militant antifascist, de diplomat, de conducător al unor prestigioase instituții de învățământ, știință și cultură. Este deci firesc interesul stăruit de apariția „Memoriilor” sale, care se anunță ca o vastă frescă, zugrăvită cu un ochi atent, scrupulos, a unei întregi epoci. Volumul I înfățișează copilăria și anii de școală ai autorului, inclusiv cei de studenție, apoi începutul carierei didactice, pînă la sfîrșitul primului război mondial. Insemnările vădesc pe cărturarul preocupat de exactitatea detaliilor, de relatarea nepărtinitoare a evenimentelor la care a fost martor sau participant.

O ilustrație în acest sens reprezintă imaginea, deopotrivă odioasă și grotescă, a politicianului antisemit A. C. Cuza. O definiție lapidară, în stilul sobru, concentrat, deși nu lipsit de un discret fior liric, în care e în genere scrisă cartea — un „impostor stîmbru”, „un impostor politic dublat de unul științific” (p. 201—202) — și iată stabilită fără înconjur, identitatea acestui personaj de tristă amintire. Dascăl, chipurile, la facultatea de drept, el urca treptele catedrei pentru a o întina cu perorații jînind „vicierea gravă a minții unei bune părți din studenții acestei facultăți”. „La curs făcea de toate, numai economie politică (aceasta era specialitatea) nu: venea cu lucrările lui (Despre populație, Meseriașul român, Jidanii în presă etc.) și prezenta așa-zicînd idei sau fapte din ele, cu ironii, aluzii și atacuri fățișe contra adversarilor săi, care reprezentau, în realitate, aproape toată lumea (oameni politici cu vederi democratice, colegi din facultate și, bineînțeles, evreii luați în bloc, fără distincție de categorie socială sau de profesie). Expunerea era însoțită de gesturi, de mimică, de modulări ale tonului în felul actorilor, de fapt, perfect asemănătoare cu ale clownilor de la circ, care totuși jucau un rol indicat de mai înainte. Ținea chipurile și seminarii, tot cu sco-

pul de a face agitație antisemită, și această formă de muncă didactică, așa cum se desfășoară pe baza unui plan bine întocmit, se preta de minune scopurilor lui. Iși ținea cursurile și seminariile după-amiază, între 16 și 18, tot pentru a „lucra” mai bine: conta pe o asistență mai numeroasă, nu numai din partea studenților, ci și a unui public din afară, amator de spectacole ieftine”. (p. 167).

De aceeași joasă speță ca și „maestrul”, studenții cuștiți sînt prezențați „așa cum erau ei în realitate: ignoranți, leneși, iubitori să se „manifeste”.

Ca pentru a-i completa — dacă mai era nevoie — portretul moral, în mai 1911 a izbucnit la Iași un scandal public, urmat de un proces de răsunet, în legătură cu faptul că o carte a sa „a fost dovedită de a fi un plagiat ordinar”.

„Sala de ședințe... era... înșesată de... tineri „patrioți”, adică anțișemi, din orașele mai mari ale țării, care, spre a-și dovedi „dragostea de neam”, provocau scandaluri spărgînd geamurile prăvăliilor evreiești și dîndu-le jos firmele... Cît despre A. C. Cuza, apărarea sa a fost lamentabilă: pe de o parte, nu putea tăgădui decît din gură dreptatea adversarului său, care îl puse pe două coloane — metoda clasică a dovedirii plagiatului — iar pe de alta, în ciuda mariei seriozități a problemei, care îl privea direct pe el în mult mai largă măsură decît pe alții, a ținut să devieze atenția publicului de la fondul procesului prin tot felul de giumbușlucuri, specialitatea lui obișnuită chiar și la cursurile universitare”.

Bineînțeles, instanța nu i-a putut da cîștig de cauză: „Opinia publică, cea adevărată, a primit cu profundă satisfacție sentința, care însemna, din punct de vedere politic, un succes democratic, menit să deschidă ochii multor oameni de bună-credință, neinformați sau dezinformați, cu privire la agitatorul steril care era A. C. Cuza și la partidul lui” (p. 200—202).

Din nefericire, toate acestea n-au putut împiedica ascensiunea sumbrului personaj și nici rolul nefast pe care l-a jucat în viața publică. Scurgerea timpului nu l-a cruțat de aerepta judecată a opiniei publice în fața căreia apare în toată penibilă-i goliciune lăuntrică: cu insanitatea lui morală, cu precara lui condiție intelectuală, cu demagogia, pe cît de zgomotoasă, pe atît de nocivă.

V. SOLOMON

GLOSAR IUDAIC

TORA

Cele cinci cărți ale Legii — denumite în tradiția iudaică și Tora scrisă — date lui Moșe pe muntele Sinai.

TANAH

Abreviere de la cuvintele: Tora, Neviim, Ketuvim, (Tora, Profeți, Scrieri), sfinte pentru poporul lui Israel. Tanahul cuprinde 24 cărți, grupate astfel: cele cinci cărți ale lui Moșe; primii profeți și ultimii profeți;

TORA ORALA

Comentarii la Tora, legi și dispoziții ce au fost transmise pe cale orală de la Moșe la Iehoșua, de la Iehoșua la bătrîni, de la bătrîni la profeți și de la aceștia la membrii Marii adunări.

Tora orală, Mișna, Talmudul și întreaga literatură religioasă, legile și interpretările ce le cuprind, întregesc și explică părțile absconse și prescurtările Torei scrise.

Cărți în care au fost cuprinse sentințele înțelepților (amorații) din Ereț Israel și Babilon în chestiuni privind viața religioasă, halaha și agada.

Nucleul Talmudului este Mișna, cuprinzînd esența legilor și indeosebi Ghemara.

Talmudul este cea mai mare și mai de seamă creație a iudaismului, cu excepția Tanahului. Redactarea Talmudului, inclusiv Mișna, se întinde pe o perioadă de 600 de ani, numărul autorilor fiind de peste trei mii.

Talmudul a fost redactat în două variante: babilonean și ierusalimitean. Talmudul babilonean, redactat în principal în academiile lui rav Avi și Rabina la sfîrșitul secolului al V-lea și începutul sec. al VI-lea, cuprinde sentințele și creația amoraților din Babilon. Talmudul ierusalimitean cuprinde sentințele și creația amoraților din Ereț Israel fiind redactat la academia centrală de la Tveria. Tot acolo, la începutul secolului al III-lea a fost redactată Mișna.

Potrivit tradiției, cea mai mare parte a Talmudului ierusalimitean a fost redactată de rabi Iohanen ben Nephha (mort în anul 279).

SIMHA RAZ

Citiți în pagina a 12 textul în limba ebraică.

Lăcașe sfinte avariate de cutremur

Uu nume venerat la Gurahonț

Din partea d-lui Gheorghe Șerb, din comuna Gurahonț, jud. Arad, am primit o vibrată evocare a medicului Zoltan Rosenthal, mort acum jumătate de veac, dar a cărui amintire continuă a trăi în conștiința oamenilor din această parte a țării. Reproducem din lungă scrisoare.

A rămas în memoria localnicilor din satele din jurul Gurahonțului ca medic devotat misiunii sale și ca om de-o conștiințiozitate rară, față de oricine, indiferent de stare și neam. Ceea ce scriu despre d-rul Rosenthal Zoltan doresc să fie o modestă recunoștință postumă, adusă aceluia ce și-a făcut datoria pe deplin, dînd tot interesul pentru sănătatea oamenilor, inclusiv și a mea. Și iată cum: Ca de obicei își făcea vizita săptămînal, prin satele circumscriptiei, care pe vremea aceea cuprindea 33 sate. S-a întîmplat, ca în prima zi cînd am fost născut să-i fiu arătat. Născut debil, mi se și pregătiseră cele de îngropare. Medicul a trebuit să aștepte puțin, să mi se facă botezul, apoi a început consultarea. Constatarea medicului înșă a fost alta; că sînt vrednic de viață, că voi crește mare...

A îndrăgît pitorescul Gurahonțului, care încă prin anii 1890 devenea un centru industrial și comercial.

D-rul Rosenthal a fost toată viața de partea celor suferinzi, pe care din răspu-

teri se străduia să-i facă sănătoși, pe care i-a iubit și prețuit, ale căror dureri și năzuințe l-au preocupat. Cele ce au urmat pentru neamul și țara noastră după 1918, d-rul Rosenthal le-a aprobat și le aștepta. Era cu românii, cunoscînd bine limba, iar stilul vorbirii sale reflecta nuanța populară, dobîndită în contactul ce avea cu viața rurală. A dus o acțiune continuă de lămurire și de îndemn spre progres și modernizare. Se bucura cînd știa că cineva poate cumpăra o brazdă de pămînt, e și gospodăr harnic și silitor. Astfel s-a legat sufleteste de populația ce-l aprecia pentru interesul ce arăta în profesiunea sa.

Apostolatul de medic și de intelectual îl purta printre sărmanii satelor. Mulți ani de zile a cutreerat satele dus cu trăsura de către tatăl meu, pe care și l-a apropiat mult sufletului său.

Mai tirziu, referindu-se la personalitatea, dragostea și prețuirea ce-a găsit în d-rul Rosenthal Zoltan, medicul din Gurahonț de altădată și vorbindu-mi de cei dragi de care s-a legat și el în viață, tatăl meu mi spunea: Înțeleg și eu cum oamenii buni rămîn în amintirea celorlalți și că pentru meritele deosebite li se ridică statui și monumente. Dacă aș putea și eu aș face trei astfel de monumente: unul pentru mama voastră, ce mi-a fost soție și vouă mamă vrednică; altul pentru d-rul Rosenthal Zoltan, care a făcut mult bine pentru mine și mulți alții; al treilea ar fi pentru Șarga, o iapă

cu care împreună am lucrat și cîștigat peste un sfert de veac.

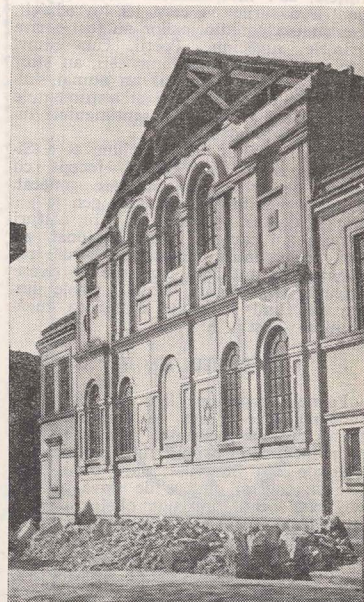
D-rul Rosenthal era de o excepțională bunătate și mărinimie jertfitoare. Îl vedea tatăl meu cu cită răbdare consulta, apoi scria rețetele și celor lipsiți le dădea el bani ca să-și cumpere doctoriile. Tot de la acest doctor, spunea tata, am auzit că „neamul omenesc unul este”.

Și așa — tot umblind de la un bolnav la altul, purtînd grija altora, într-o zi, din drumuri grele, pe vînt, ploaie și zloată, în plină vîrstă, primește o boală grea, care pe vremea aceea se vede nu avea leac: astmă. La 56 ani închise ochii cei cu multă milă pentru todeauna, la 27 martie 1927. Odihnește pe colină în cimitirul evreiesc din Iosășel-Gurahonț. Mormîntul său este străjuit de un monument de marmură neagră.

Iată ce m-a făcut să scriu despre acest om cu nume bun, de care numai de bine se vorbește de către cei ce l-au cunoscut, pentru că tuturor a purtat de grija treburile obștei nu i-au fost indiferente.

Poate că și el o fi îndurat multe lipsuri și de aceea înțelegea sufletul necăjitului. N-a fost familist, dar inima lui cuprindea toate familiile în slujba cărora se știa. Dar mai cred că a îndrăgît Cartea Psalmilor, în care scrie undeva: „Cu generozitate a dăruit celor nevoiași, iar faptele sale bune, îi vor sta mărturie în veci”. Așa a fost doctorul Rosenthal Zoltan: mic de statură, mare în înțelepciune, bun prin firea sa îndatoritoare și îmbunătățit prin silințele sale de a fi cît mai folositor pentru oameni și lume.

GHEORGHE ȘERB

1. Templul „Fraterna” din str. Mămulari.

2. Sinagoga Malbin din str. Bravilor

CENTENARUL INDEPENDENȚEI

Soldații Dogaru, Ionescu și Rosenthal iau cu asalt reduta

Vintilă C. A. Rosetti (1853—1916), director al ziarului „Românul” după moartea fondatorului C. A. Rosetti (1885) a publicat în acest ziar în anul 1888 o suită de articole cuprinzând amintirile sale de pe frontul războiului independent. În foiletonul din 8 aprilie 1888, autorul, participant la război cu gradul de sergent într-o unitate de vinători de munte, descrie un cîmp de bătălie pentru curcerea redutei Opanez și a satului Susurlu, la care a luat parte activă împreună cu grupa sa, în dimineața zilei de 29 noiembrie 1877.

Foiletonul începe cu zugrăvirea nopții dinaintea bătăliei. În jurul focurilor de tabără eroicii supraviețuitori ai singerosului atac dat contra redutei Grivița II stăteau zgribuliți pe pământul înghețat, unii fumind sau dormind, alții ascultând băsnirile celor de lângă ei. Erau trudiți, înghețați și plini de noroi, dar nu le venea să închidă ochii presimțind parca bătălia de a doua zi. Într-un colț al acest-

tui bivouac de campanie, sub bolta instalată se află și grupa sergentului Vintilă Rosetti, formată din soldații Dogaru Ion, oltean din părțile Doljului, Ionescu Simion, muntean de pe Bărăgan și Rosenthal Moritz, evreu din București. Nu se cunoscuseră înainte, dar acum în vălmășagul luptelor, deveniseră prieteni de nădejde și se ajutau între ei ca frații. Cit timp focul mai plîșia încă, sezură cu ochii ațintiți asupra cărbunilor aprinși ascultând cu interes „dizertațiile” sergentului lor despre care aflaseră că e feciorul lui Ruset, tribunul revoluționar pașoptist. În cele din urmă, frigul îi răzbi și adormiră pe pământul gol cu capetele sub manta, visînd la cei dragi de acasă.

Așa cum era prevăzut, în revărsatul zorilor se dădu alarma și în scurt timp marea unitate din care făceau parte porți în formații strînse spre inamic. În dreptul Opanezului trupa luă poziție, așteptînd semnalul de atac. Dar de o dată se lăți știrea că turcii părăsiseră reduta

în timpul nopții. La această veste întreaga trupă se mișcă înainte, ca împinsă de un resort. Printre cei din primele rînduri se afla și grupa sergentului Rosetti, astfel că printre cei din frunte care trecuseră zidul palisadei erau soldații Dogaru Ion, și Rosenthal Moritz. Găsiră în întăriturile deșarte, dar nu apucară bine a se desmetici și focul începu din ambele părți. Turcii executaseră o stratagemă căci în spatele acestei redute erau alte trei întărituri din care trăgeau și la care erau greu de ajuns, fiind despărțite printr-o vale adîncă. După lupte aprige, reduta din mijloc ridică steagul alb, dar celelalte două continuară să tragă. Cînd se ordonă atacul, Ionescu, Dogaru și Rosenthal porniră în frunte și au fost printre primii care au pătruns în Opanez. Două sute de turci căzură prizonieri în această luptă.

Aționînd cu spirit de inițiativă, grupul sergentului Vintilă Rosetti puse mina pe o mare piesă de artilerie cu întreg atelajul ei. Fu cej dintîi tun capturat ce sosi în aplauzele și felicitările comandanților în fața generalului Racoviță, la Dermiskioi. Pe caii înaintași ai atelajului se aflau soldații vinători de munte Bogaru Ion și Rosenthal Moritz, iar pe caii roțași, soldatul Ionescu Simion și sergentul Vintilă Rosetti.

Grupa sergentului Vintilă Rosetti își făcuse din plin datoria.

Îndrumări pentru Pesah 5737

Șef rabinatul cultului mozaic dă următoarele îndrumări credincioșilor asupra modului cum trebuie să procedeze în acest an, ținînd seama că Evreii Pesah (ajunul sărbătorii) cade în zi de Șabat.

1. Postul de *Behorim* (primul născut masculin) se va face în ziua de joi 31 martie a.c.

2. *Bedikat hametz* (cercetarea joii dospite) însoțită de rugăciunea respectivă se va face în seara de joi 31 martie.

3. Arderea *Hametzului* (Biur hametz) se va face vineri 1 aprilie, nu mai tîrziu de orele 10,30 dim, așa cum se procedează în mod normal în ajun de Pesah, însă acum fără recitarea declarației uzuale.

4. Orice procedură de *kaşern* (curățare prin fierbere sau ardere) a vaselor sau tacimurilor trebuie încheiată vineri 1 aprilie pînă la orele 17.

5. Toate alimentele pentru Șabatul din 2 aprilie a.c. să fie gătite în vase de Pesah.

6. Vineri seara nu se mai consuma piine sau orice alt *hametz*, ci două matzot, asupra cărora se va face binecuvîntarea.

7. Sîmbătă dimineața se va face *kiduş* pe vin sau coniac de Pesah.

8. În ziua de sîmbătă 2 aprilie nu se va consuma pînă la Seder nici azimă, nici piine.

9. Este îngăduit a se pregăti de vineri *latkes* din făină de azimă, care se pot consuma sîmbătă pînă la orele 17. *Latkes* de cartofi se pot consuma pînă seara.

10. Rugăciunea de *Maariv* din seara de Șabat 2 aprilie (prima seară de Pesah) nu poate începe înainte de orele 19,30.

11. Nici un fel de pregătire a mesei de Seder, nici punerea mesei în sine, nu e permisă în cursul zilei de Șabat. Toate pregătirile se vor face după orele 19,30. Același lucru în ceea ce privește aprinderea luminărilor din seara acestei zile.

12. Îndrumările de la punctele 5 și 8 pot fi schimbate de către acei credincioși care au posibilitatea unor stricte supravegheri rituale, în sensul de a-și păstra în casă pentru acest Șabat (2 aprilie a.c.), izolate, într-o încăpere specială, vase *hametz* și alimente *hametz*, pe care să le consume vineri seara. Sîmbătă dimineața acestora vor trebui să termine rugăciunea de Șabat înainte de orele 9 dim., să consume *hametzul* iar resturile să le arunce, astfel ca la orele 10 dim. nici o fărîmă de *hametz* să nu se mai găsească în gospodăria lor. Acei credincioși care n-au posibilitatea de a împlini întocmai aceste recomandări, vor proceda cum e indicat la punctele 5 și 8.

Șef rabin dr. MOSES ROSEN

INFORMAȚII

Joi 31 martie a.c. la orele 17 la Sinagoga Mare din str. V. Adamache va avea loc tradiționalul Seder al cursanților de la Talmud Toră.

*

Sîmbătă 2 aprilie a.c. orele 10 dim. Eminentă Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen va rosti la sinagoga Malbim din str. Bravilor tradiționala predică de Șabat Hagadol.

Sidur - cartea noastră de rugăciune

Minunată, plină de poezie, este cartea noastră de rugăciuni. Zămislită pe mealeagurile însoțite ale Orientului antic, ea a cules, asemenea unui fluviu fâlnic, apele unorii tîhnite, alteori răscolite, a mii de pîrișe care și-au dăruit ființa pentru a-și umple albia, pentru a o face mai cuprinzătoare. Și asemenea unui fluviu binefăcător, ea nu încetează de secole să aline, să mîngieie, să potolească setea celor ce vin să se adape din ea.

Pîrișășul argintiu, izvorul prim al cârților de rugăciune, a fost sufletul omului; sufletul primului om care deschizîndu-și ochii a înțeles miracolul luminii, a simțit miresma aerului, a auzit fiindînd deasupra capului său aripile nevăzute ale timpului. El s-a închinat, în fața Atotputernicului și l-a rostit prima rugăciune.

Și rugăciunile noastre erau la început asemenea pîrișășelor de munte. Ele izvorau direct din sufletul oamenilor și se înălțau pline de elanul nezăgăzuit al sentimentelor, spre cel Atotputernic. Multe din minunatele capitole ale cărții Psalmilor fac parte din categoria acestor rugăciuni. Ele înalță spre Dumnezeu ruga poetului, fie spre a-și mulțumi pentru ajutorul ce i l-a acordat în vremuri de restriște, fie pentru a-și solicita un asemenea ajutor. Rugăciunea este personală; ea privește situații precise din viața poetului, și se referă la ele direct. Asemenea rugă erau rostite de fiecare om, în fiecare loc. Ele erau de cele mai multe ori uitate chiar de autor, alte rugă, potrivite unor situații noi, luîndu-le locul.

Mulți oameni simt nevoia de a se ruga, dar nu toți știu să-și verse inima într-o rugăciune proprie, nu toți știu să-și exprime sentimentele, să-și formuleze dorințele, să-I mulțumească Celui de Sus pentru darurile cu care i-a învrednicit. Pentru uzul credincioșilor au fost scrise primele rugăciuni. Poeții, cunosători profunzi ai sufletelor omenești, au știut să exprime în rugile lor nu numai sentimentele lor proprii, ci și sentimentele fiecărui om în parte și sentimentele întregii colectivități.

Istoria cârților de rugăciune și a Sidurului nostru în special, începe cu aceste rugăciuni cu caracter general. Primele manifestări de acest gen le găsim în Cartea psalmilor în care, alături de rugă cu caracter strict personal, găsim ode, imnuri, cîntece de laudă, rugăciune de tot felul care se potrivește oricărui om, oricărei situații, unele dintre ele fiind redactate direct ca rugăciuni ale obștii.

POETUL-REGE

Primele rugăciuni fixe au fost, fără îndoială, cele legate de anumite ceremonii religioase. Printre acestea trebuie să pomenim, în primul rînd, ceremoniile culturale din Sanctuar, care erau însoțite de rugă și cîntece de slavă, rostite de leviți și de întreaga obște adunată în incinta Templului spre a asista la ceremonia jertfelor. Este lesne de înțeles că în cadrul unor momente solemne de acest gen, nu se putea ca fiecare să-și rotească o rugăciune proprie. Pentru uzul acestor ceremonii a scris poetul-rege multe din minunatele sale ode cuprinse în psalmi. Aceste rugă fixe, repetate la intervale regulate, au alcătuit miezul cărții noastre de rugăciuni.

Timp de secole, sanctuarul a fost cen-

trul activității religioase, dar nu era singurul centru de activitate religioasă. În orele în care, la Ierusalim, se aduceau jertfele zilnice, evreii din provincie se adunau în sinagogile lor unde citeau pasajii din Tora și se rugau ca jertfele prezentate în Sanctuar să fie primite cu bunăvoință. La aceste rugă — care erau inițial scurte și simple — asistau toți bărbații din localitate. Odată ruga obștii terminată, își făceau rugăciunile fiecărui pentru sine. Cu această ocazie se rosteau de către fiecare enoriaș în parte și pasajele din Tora a căror citire de două ori pe zi este prescriasă de Biblie (Keriat șema — citirea lui „Șema”).

Multă vreme au coexistat astfel „rugăciunile obștii” cu cele ale fiecărui credincios. Dorința de a imita fastul ceremoniilor din Sanctuar, dorința de a-și ajuta pe aceia care nu știau să-și facă rugăciunea singuri, i-a determinat pe înțelepții noștri să sporească latura obștească a rugăciunilor, fără însă a atinge dreptul fiecărui de a-și face rugăciunile după cum îi place, în afara cadrului obștească al serviciilor divine.

Astfel, rugile rostite în prezența obștii, rugile obligatorii pentru toți, se înmulțesc și se diferențiază pentru diversele servicii divine. Se stabilesc alte rugă pentru zilele de sărbătoare. Poeți și scriitori își dau contribuția la înfrumusețarea textelor, la completarea lor cu noi poeme religioase. Se introduc diverse obiceiuri, unele cu caracter local, altele privind o anumită regiune, care cu timpul dau naștere unor „rituri” destul de diferite — dar provenite toate în mod evident din același izvor.

Distribuirea azime de Pesah 5737

Comunitatea evreilor din București aduce la cunoștință că distribuția azimei, făinei de azimă și a vinului ritual de Pesah 5737 se va face la următoarele centre: sinagoga Malbim, str. Bravilor, 4; Sinagoga Mare, str. Vasile Adamache, 11; templul „Voința”, str. Taras Sevcenko, 66; templul „Ajutorul”, str. Andrei Birseanu, 6; templul „Reșith Daat”, str. Antim, 13.

Centrele vor funcționa după următorul program: 22—24 martie a.c. între orele 8—13 și 15—19; 25 martie, între orele 7—13; 27 martie, 7—19; 28—31 martie, între orele 7—20; 1 aprilie a.c. între orele 7—13.

Coreligionarii sînt rugați a-și ridica azima din vreme, spre a evita aglomerația din ultimele zile.

O seară de autentic folclor evreiesc

Printre multiplele funcții ce revin comunităților noastre este și aceea de a păstra vie tradiția bogată a folclorului evreiesc. Acesta îndatorire, însemnată în sine, este cu atât mai necesară dacă avem în vedere generația tînră, care capătă astfel posibilitatea de a se adăpa la izvoarele nealterate ale creației populare. Și în această privință comunitatea din Brașov, condusă cu atîta dăruire de către d. Sami Leibovici, se înscrie, prin realizările din ultima vreme, la un loc de frunte. Lucrul acesta a reșit pregnant cu prilejul concertului pe care corul Talmud Torei și formația muzicală l-au susținut la București, în ziua de 27 februarie a.c. Manifestarea a avut loc în sala din str. Popa Soare și a fost onorată de prezența Eminentei Sale și a d-nei dr. Rosen, a celorlalți conducători ai F.S.E.(M) și ai Comunității evreilor (M) din Bucu-

rești, precum și a unui numeros public.

Programul a cuprins, deopotrivă cîntece populare idiș, melodii religioase ebraice și cîntece hasidice, interpretate cu multă măiestrie. De menționat că unele melodii au fost preluate de la deserventul de cult al obștii, d. Herscu Mohr, și redactate fidel de cor sau de formația muzicală. În cuvîntul adresat oaspeților, Eminentă Sa a elogiat pe cei ce au avut această idee, ca și pe cei ce au pus-o în aplicare, arătînd că ea merită însușită și de alte comunități.

Un deosebit succes au reperutat d. Ido Sternbaum, conducătorul corului și d-na Clara Klopot, care au executat cîteva cîntece idiș și ebraice.

A fost o seară de autentic folclor evreiesc, solii comunității brașovene meritînd pe deplin aplauzele și elogiile cu care au fost răsplătiți.

MĂRTURII DESPRE PORTUL EVREILOR DIN ȚĂRILE ROMÂNE

Numeroase sînt mărturiile istorice și iconografice cu privire la populația evreiască din Principatele Române de-a lungul secolelor. Prin strădania unor înaintași ca Iacov Psaritz, Iuliu Barasch, Moses, Elias și Wilhelm Schwartzfeld, Lazăr Șăineanu, Mozes Gaster și alții, o parte din acestea au fost culese și au văzut lumina tiparului. Altele așteaptă încă să fie scoase la iveală și publicate prin grija cercetătorilor din generația actuală. Pînă la această operă care își așteaptă realizarea ne înduim, în articolul de față, să desprindem un singur detaliu din tabloul vieții materiale a evreilor din Principate și anume cel cu privire la portul lor de-a lungul veacurilor. Din el se pot trage concluzii mai generale asupra stării lor social-economice.

Precum se știe, Tora, Talmudul și scrierile rabinice ulterioare conțin prescripții cu privire la portul evreilor, unele referitoare la veșmintul propriu zis (interzicerea amestecului de țesături eterogene; acoperirea capului, țîtoth), altele referitoare la ornamentele faciale (portul bărbii ca semn al respectabilității), precum și referitoare la ornamentele culturale (talith, tefilin). Cît privește veșmintul propriu-zis, neexistînd prescripții prohibitive referitoare la forma îmbrăcămîntei, evrei n-au simțit nevoia adoptării unui costum specific. După mărturiile pe care le avem, se pare că înaintea risipirii purtau un costum asemănător celui al populațiilor din Orientul apropiat, iar în diaspora au adoptat costumul poarelor în mijlocul cărora au trăit. Nici statul roman biruitor n-a căutat să le impună un costum special. Talmudul descrie costumul evreilor din epoca respectivă ca un vestiment specific lumii elenistice, folosind chiar denumiri greco-romane pentru obiectele de îmbrăcăminte ale acestora, iar pe monumentele din epoca romană, evreii sînt reprezentați în costum grec sau roman. Totuși mozaicurile din Ravenna (sec. VI, e.n.) îi înfățișează în costum oriental ceea ce denotă, fie schimbarea între timp a costumului lor, fie reconstituirea artiștilor s-a făcut după imaginație și nu după realitate.

O premieră în materie vestimentară a avut loc în sec. VIII în țările Islamului, cînd califul Omar al II-lea a interzis atît creștinilor cît și evreilor să poarte costumul musulman. Ulterior ideea a prins rădăcini în lumea occidentală și a fost aplicată contra evreilor cu strășnicie, fiind apoi legiferată de Conciliul de la Lateran (1215) care a stabilit măsuri vestimentare discriminatorii. Reinnoite de mai multe ori de papi și concilii, măsurile obligau pe evrei să poarte ca semn distinctiv o pălărie încornorată (pileum cornutum), iar pe haina exterioră, pe partea stîngă a pieptului, un petec de postav roșu sau galben. Pata galbenă a obscuratului medieval a fost reactualizată vremenlic în secolul nostru în Germania hitleristă și în țările ocupate de aceasta.

În Țările Române, spre deosebire de Occidentul Europei, evrei nu au fost supuși discriminărilor de ordin vestimentar. În cursul veacurilor de trai comun, ei se deosebeau prea puțin de restul țirgoveștilor sub aspectul îmbrăcămîntii. Și unii și alții purtau tradiționalul costum al țării, împeștrîțat după moda Fanarului, așa cum e evocat în opera sadoveniană și în alte lucrări istorico-literare și etnografice. Mărturii asupra portului vechi al evreilor din Principate găsim în memoriul secretarului brincovenesc Del Chiaro (1718), în jurnalul de călătorie al lui J. Bosovich (1762), în istoria lui Carra (1777), în memoriul Contelui D'Hauterive asupra stării actuale a Moldovei (1787), în articolul contelui F. de Karaczay (1818) și în numeroase alte scrieri.

La fel ca la toți locuitorii din Principate, portul evreilor era determinat de nivelul tehnicii și artei costumului și dependent de virsă, stare socială, anotimp, ocazii solemne, etc. Existau deosebiri mari între costumul evreului de fiecare zi și costumul evreului de simbăță, iar în costumul femeilor era marcată trecerea de la starea de fată la cea de nevastă. În zilele de lucru bărbășii purtau peste lenjeria de corp și cămașa pătrată cu franjuri la cele 4 colțuri (*leib-fidekl*), un mînteaș scurt pînă la șold cusut cu găitane, pantaloni largi cu falduri (*caravani bernevici*), un brîu larg la mijlocul trupului și pe cap, în anotimpul cald, o căciulă din material subțire tigheluită, avînd la spate partea de jos acoperită de o basma (*cauc*), iar în

Portul evreilor în evul mediu (după o gravură din Europa de vest)

anotimpul friguros o cușmă de blană (*Kitschme*). În picioare purtau cioareci de aba și cismc. Pe vreme rea, îmbrăcau și o manta de postav cu glugă, fără minci, numită *epingea* (*houppelande*). În zilele de sărbătoare, cei cu stare puneau peste cacișorii largi un anterieu cu pulpane, lung pînă la glezne, din *micaton* (stambă cu dungi verzi sau albastre) sau din *alagea* (stofă vîrgată de mătase) încheiat la minci și la gît cu guleras drept. Deasupra anterieului puneau *farmeneaua* (scurteică pînă la șold) îmblănită iarna și subțire vara. Peste fermeneaua notabili puneau o haină de postav lungă, căptușită cu blană scumpă (*giubea*), iar deasupra giubelei o altă haină largă și lungă pînă în călcie din rips negru. Anterieul era încins cu brîu în care puneau ochelari, tabachere, basma etc. Pe cap purtau în casă calota tradițională (*iarmelke*) și pe stradă căciula de sobol. În picioare purtau meși sau ghetse.

Femeile se îmbrăcau, modest sau luxos, după posibilitățile materiale ale soților, în Moldova conform modei ucraino-polone și în Muntenia conform celei orientalo-turcească. În găteala soției tinere intrau bluză de muselină cu biblirul de dantelă, laibărul gen vestă și cațaveica sau maloteaua îmblănită cu vulpi. În picioare purtau cizmulițe pînă la glezne sau conduri și pe cap broboadă cu franjuri sau basma legată sub bărbie. În Muntenia, femeile tinere sefarde purtau un fes cu ciucure de mătase răsfrîțat legat în jurul capului cu un turban de gaz subțire și de un snur pe care erau înșirate rubiele de aur sau argint. Femeile care își țiau părul la nuntă purtau tulpan sau perucă.

Începînd cu a doua jumătate a secolului XVIII, în portul evreilor askenazi s-a produs o schimbare. Ei au lepădat treptat vechiul costum al țării și au adoptat portul iudeo-lesesc. La aceasta a contribuit pe de o parte influența hasidismului, iar pe de altă parte incursurile dintre evrei din Moldova și cei din Polonia considerați a avea *inches* (blazon), deoarece se aflau pe o treaptă mai înaltă la instrucția talmudică. Încă de la mijlocul veacului trecut, dr. Iuliu Barasch și alți autori apreciau această schimbare a pantalonilor cîr largi cu caftanul polonez ca un pas retrograd și combatteau teza că acesta ar fi fost „portul tradițional evreiesc din Sinai”, dovedind că de fapt acest port a fost adus din Franconia de evreii veniți în Polonia pe vremea regelui Cazimir cel Mare și a suferit influența costumului slavo-asiatic din noua lor patrie. Acești autori arătau că portul iudeo-lesesc nu este adecvat evreilor din Țările Române, intrucît ridică o barieră inutilă între evrei și masa populației majoritare și apoi nu conține în sine nici un dram de sfințenie, astfel că propuneau părăsirea lui.

Elementele componente ale vestimentului lesesc sînt: *caftanul negru* din satin sau rips croit pe talie, *spodikul* (căciulă din blană de jder), *capaliciul* (pălărie din fetru cu boruri late), *straml* (căciulă formată din 8 cozi de samur aranjate sub formă de căpățîna de zahăr).

E cunoscut faptul că pacea de la Adria-

nopol (1829), deschizînd ferestrele Principatelor spre Europa apuseană, a adus după sine duhul innoitor al civilizației europene și împreună cu acesta și costumul european zis nemțesc, venit din Lipsca prin intermediul bogasierilor și „marșandelor de modă” din care mulți erau evrei. Portul turco-bizantin a intrat în declin. Locul anterieului l-a luat *gheurocul* (redingota), „*fracele*” și surtucul; *ișlicul* a fost înlocuit cu pălăria înaltă de fetru iar *giubeaua* a devenit palton. În acest moment s-a pus problema adoptării portului european și de evrei. Astfel, în Regulamentul Organic al Moldovei (1834) s-a înserat că copiii evrei pot fi primiți în școlile publice dacă poartă același costum ca ceilalți copii. Mai tîrziu, în scrierile politice și literare din epoca pașoptistă și din timpul Unirii și al domniei lui Cuza Vodă, evreii erau îndemnați să pășească pe drumul progresului, în prim rînd prin părăsirea portului lesesc.

În anul 1860 a apărut la Iași broșura intitulată „Reorganizația art. 56 din Convenție”, în care, printre altele, autorul Filip Montenegro, propunea adoptarea unei legiuiri sub sancțiunea „strafului” privind obligarea evreilor de a purta portul european. W. Schwartzfeld relatează în scrierile sale încercarea unor tineri evrei cu vederi moderne care în anul 1847 au obținut de la Mihail Sturza Voievod un ordin prin care impuneau evreilor să abandoneze portul lesesc, măsură care a stîrnit reproșuri din partea tradiționaliștilor, care la rîndul lor au reușit să obțină retragerea ordinului de la domnitor. La fel se relatează o întimplare anecdotică din perioada Unirii a unui evreu din Iași care, fiind convins să se tundă și să desbrace caftanul, a întîmpinat opoziția inverșunată a soției. Se zice — și non e vero — că Mihail Kogălniceanu, aflînd pătania din gura acestuia i-a spus: „Dute-acasă și spune nevastei că eu, Kogălniceanu, am spus să aibă răbdare cîteva zile pînă se va deprinde și apoi va fi mulțumită de cavalerul ce ai devenit”.

Cu toate aceste joncțiuni, rezistența la înnoirile vestimentare era mare, în special în Moldova. Un memoriu al unor misionari scoțieni Andrew Bonar și Robert Cheyne, care au vizitat Principatele în 1839, menționează că în localitățile prin care au trecut, evreii askenazim purtau costum lesesc, iar cei sefarzi costum oriental. Această constatare o face sub o formă de imputare și doctorul Iuliu Barasch în cunoscutul său „*Tinerar*” din 1841—42 și în urmă și alți autori. Abia în ultimele decenii ale secolului trecut s-a produs revirimentul vestimentar, și doctorul Adolf Stern după vizita făcută în Moldova în 1871 impune ună cu consulul american B. F. Peixotto scrie: „Am găsit încă un număr măricel de evrei purtînd costumul polonez, caftane, pălării blănite. Dar în păturile mai culte și între cei tineri se arătau urmele unei primeniri, mare parte din ei au lepădat portul străin și vorbeau o românească curată, învățată în școlile publice”.

MICHEL ȘORAR

SCRIERE

Olandezul Aad van der Torn, funcționar poștal, are două pasiuni extra-profesionale: ordinatorile și simplificarea alfabetului. De ani de zile studiază posibilitatea creării unei alfabet simplu, care să folosească drept elemente de bază doar linii orizontale și verticale. Cu prilejul unei vizite în Israel, luînd cunoștință de alfabetul ebraic pentru orbi a găsit soluția. A refăcut acest alfabet și, fără a denatura conformația literelor a reușit să utilizeze doar liniile orizontale și verticale. Acest scris este ușor de reținut atît de nevăzători cît și de văzători. Este ușor de învățat chiar și de cei care n-au elementare cunoștințe de limba ebraică. Club Lyons din Olanda a fabricat 4000 de foi din material plastic avînd imprimat noul tip de alfabet.

Cohn, Cohen, Kogan

Biografia clasicului literaturii idis, I. L. Pereț nu s-au oprit niciodată asupra amănuntului că autorul minunatelor „Povestiri hasidice” poartă, de fapt, un nume de origine sefardă (Perez). Și nu este de mirare. De-a lungul secolelor multe nume sefarde, unele ca atare, altele transformate sau deformate, au trecut în patrimoniul askenazilor. Să luăm, de exemplu, pe cel de Rapoport destul de răspîndit în obștile est-europene. El era, la origine, constituit din două cuvinte: *Rappo* din Porto. Acestea desemnau pe eruditul rabin din Cremona, Avraham Menahem Hakohen.

Interdependența numelor sefarde și numelor askenaze are explicații istorice. Mulți evrei din țările iberice, în pelerinările lor, au ajuns în țările Europei centrale sau răsăritene. Unii s-au oprit în Olanda și de acolo au trecut în Germania sau mai departe. Ei au influențat onomastică membrilor comunităților locale. Unele nume s-au germanizat. Astfel, Enriquez, un nume popular pe acea vreme printre sefarzi — a ajuns în Germania Enriks și apoi, prin analogie Heinrich. Tot așa Suarez a devenit Suar și apoi Schwartz. De la Halpern s-a trecut la Halpern sau Alpern. Există nume care au rămas ca atare și la sefarzi și la askenazi: Manase, Caro, — Beker și altele.

Dar și sefarzii au preluat și transformat nume askenaze. În primul rînd, însuși numele Askenazi, care are o semnificație precisă este purtat de mulți sefarzi și din el derivă Eskenazi. Apoi Guerson, care este împrumutat de la Gersh sau Hers.

Cel mai tipic exemplu de inter-pătrundere a onomasticii îl reprezintă două nume de mare circulație, Cohn și Levi, în diferite variante: Cohn, Cogan, Kan, Kahane, Kahana, Levy, Levitan, Loev, Levin, Halevi, Level și multe altele. Cine poate preciza care este specific askenaz și care sefard?

Cele cîteva exemple arată că onomastică diferențiată între obștile askenaze și sefarde nu este altceva decît urmarea dispersării și influența populațiilor conlocuitor asupra obștilor locale. Inter-pătrunderea numelor este încă o dovadă — deși nu cea mai concludentă — că, în fapt, există o singură entitate, că unele deosebiri de dezvoltare culturală n-au stîrbit unitatea ce se manifestă în ceea ce poporul are mai specific. Într-o antologie istorică intitulată „Ce povestesc generațiile” se arată că — în secolele trecute — rabinul sefard Isaac Askenazi Lourie, care locuia în Egipt s-a grăbit să plece spre Safed spre a prelua amvonul eruditului cabalist Moșe Cordobero, askenaz. Dar noi avem și în obștea noastră un exemplu. Dr. I. M. Niemirower a venit de la Iași la București ca îndrumător al obștii sefarde și apoi a fost ales rabin al Templului coral, devenind Șef rabin.

Intrajutorarea, influențarea reciprocă au marcat în permanență viața obștilor sefarde sau askenaze, membre ale uneia și altelei familii.

S. GAL

STIRI

ידיעות

DENUMIRE

Comitetul parcurilor din New York a propus ca o parte a parcului din Brooklyn să poarte numele lui Asher Levi, care se pare că a fost primul evreu căruia i s-a permis să se stabilească la Nieuw Amsterdam, așa cum era numit New York-ul în anul 1654. Levi a murit în anul 1681. În urmă cu cîteva ani numele său a fost dat unei piețe a marelui oraș american.

În legătură cu această denumire s-a reamintit activitatea deosebită efectuată ani de zile de către Murray Tate, specialist în istoria iudaismului american, fost comandant al veteranilor evrei din război, decedat anul trecut. El a fost întemeietorul Consiliului național „Asher Levy”, organizație care s-a străduit să facă publică activitatea obștească a primului locuitor evreu stabilit pe această porțiune a Statelor Unite, ca și contribuția populației evreiești la apărarea orașului și la eucerirea drepturilor civile.

EXPOZIȚIE

Cea mai mare expoziție a lucrărilor grafice ale lui Marc Chagall, prezentată pînă în prezent în R. F. G. s-a deschis la galeriile Klosterhof din Willebadessen și va funcționa pînă la finele lunii februarie. Principalele piese sînt litografiile și gravurile lucrate de artist pentru ilustrarea Bibliei. Alte exponate reprezintă desene și gravuri originale, inspirate tot de teme biblice.

DOCUMENTARE

Televiziunea din Praga a realizat un film documentar care se ocupă de tragedia copiilor din teritoriile ocupate de naștiți în perioada celui de al doilea război mondial. Accentul este pus pe situația copiilor de la Teresiensstadt. Realizator este artistul praghez Zdenek Ornest, care avea pe atunci 14 ani și făcuse parte din grupul copiilor de la Teresiensstadt care a editat o publicație pentru copii.

STATISTICĂ

O asociație americană care a întreprins cercetări demo-

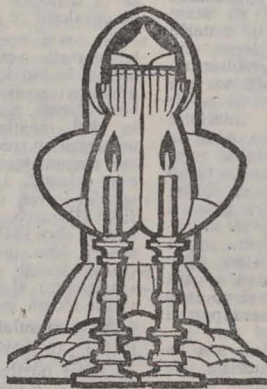
tru salvarea evreilor bulgari de la deportare, în cursul celui de al II-lea război mondial. Scenariul este realizat după cartea scriitorului Haim Oliver.

DISTINCȚIE

36 de familii olandeze precum și alte cîteva persoane individuale au fost răsplătite cu medalia Yad Vașem pentru salvarea unor evrei în timpul ocupației naziste a Olandei.

HAGADA

YWO a primit de curînd în dar o Hagada datînd din secolul XVIII. Este vorba de o lucrare tipărită în 1767 de Moses May, în colaborare cu imprimăria regală a lui Joseph Antoine din Metz. Trei particularități fac deosebit de prețioasă această Hagada: a) este prima ediție care conține comentarii ale unor cabaliști — Moses Alkschek din Praga, rabi Ephraim din Lentsciutz și rabi Arie Leib din Metz; b) conține 10 gravuri al căror autor este necunoscut; c) sînt prezentate tradiții ale askenazimilor și ale sefardimilor.

ANIVERSARE

Pentru a aniversa împlinirea a 85 de ani de la nașterea scriitoarei Nelly Sachs, bibliotecă din Dortmund (R.F.G.) a deschis o expoziție de manuscrise, scrisori, fotografii, privind viața și opera scriitoarei, laureată a Premiului Nobel. Sînt prezentate, de asemenea, cea mai mare parte a lucrărilor cunoscutei poete. Biblioteca din Dortmund a instituit un premiu literar Nelly Sachs. Se știe că, ajutată de scriitoarea Selma Lagerlöf, Nelly Sachs a reușit să plece din Germania nazistă și s-a stabilit în Suedia. Ea a decedat în mai 1970, la Stockholm.

CONFERINȚĂ

Din inițiativa organizației „National Council of Shehita Boards” din Anglia a avut loc la Londra o conferință care a reunit rabini și conducători de comunități din mai multe țări vest europene. S-a constituit un comitet comun cu sediul la Londra, care să rezolve operativ problemele ce se vor ridica în legătură cu Shehita (tăierea rituală) în țările respective.

MONUMENT

Comunitatea evreilor din Austria a ridicat la Mathausen un monument în memoria evreilor asasinați în acest lagăr de către naștiți. Au participat personalități oficiale și reprezentanți ai organizațiilor de foști deportați din alte țări. Monumentul reprezintă o Menora cu șapte brațe, 6 brațe simbolizînd cele 6 000 000 evrei asasinați de naștiți, iar al 7-lea pentru luminarea de pomeneire.

COMEMORARE

Mișcarea hasidică Habad a celebrat cea de a 178-a aniversare a eliberării dintr-o închisoare țaristă a fondatorului ei. Actualul conducător al mișcării, Menahim Schneersohn a oficiat un serviciu religios la centrul mișcării din Brooklin. O ceremonie comemorativă a avut loc și la centrul Kfar Habad din Israel.

CARTOGRAFIE

Institutul praghez de cartografie a publicat facsimilul unui plan al vechiului oraș și al „Cartierului evreiesc” Praga, plan datînd din anul 1640. O legendă descrie 76 de obiecte ale cartierului. Originalul este atribuit cartografului și scriitorului laic Mathias Unger, care a trăit la mănăstirea Strahov din Praga.

DISTINCȚIE

Laureatul premiului Nobel pentru literatură, Saul Bellow a fost distins cu medalia „Ligi împotriva defăimării” a ordinului Bnei Brith. El este a 23-a personalitate și primul literat care primește această distincție ce se acordă celor care contribuie la susținerea și dezvoltarea tradițiilor democratice.

ANTOLOGIE

Editura pariziană Sefer a publicat două lucrări purtînd titlul „Așa procedau înțelepții noștri” o mică antologie de midrașim traduse în limba franceză și grupate pe rubrici cum ar fi: încrederea în Cel Atotputernic, strălucirea Templului, cinstește pe tatăl și pe mama ta, respectă toate creaturile Domnului. Textele sînt însoțite de ilustrații.

SUCCES

Teatrul Boemiei de vest din Cheb dă spectacole regulate la Karlovi Vary și în celelalte localități balneare din Cehoslovacia, obținînd un mare succes cu comedia „Totul pentru firmă”. Piesa a obținut un premiu la un festival de umor din Cehoslovacia. Ea reprezintă o înscenare a povestirii scriitorului Karel Pollacek care a fost asasinat de naștiți la Auschwitz, în 1944.

OMAGIU

Cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la inaugurarea Sinagogii Mari din Viena, s-a tipărit un volum omagial

consacrat istoricului acestui lăcaș de rugăciune. Volumul cuprinde cuvînte de salut din partea președintelui statului, a primarului Vienei și a altor demnitari. Sînt relateate, de asemenea, amintiri despre personalități care de-a lungul celor 150 de ani au frecventat frumosul lăcaș de rugăciune. Reamintim că în decembrie anul trecut administrația poștelor din Austria a editat un timbru omagial dedicat acestei aniversări.

CENTRU

În vestul cartierului Manhattan din New York a început construirea unui centru cultural evreiesc. Centrul va adăposti trei institute principale: Grupul educativ patronat de sinagoga din Lincoln Square, Fundația Tarbut pentru promovarea limbii și culturii ebraice și Oficiul de studiere a muzicii și dansului evreiesc.

EBRAICA

Prima catedră de limba ebraică la Universitatea din Paris a fost creată în 1312 ca urmare a hotărîrii Conciliului de la Vienne (Franța). În prezent se predă limba ebraică în 15 institute su-perioare: 5 la Paris și 10 în provincie. La Strassbourg, de pildă, a fost constituit un centru de cercetări și studii ebraice care a publicat pînă în prezent 12 volume. Aici se editează și o colecție de studii consacrate lui Maharaal, eruditul rabin din Praga de pe la finele secolului XVI.

Învățămîntul limbii ebraice se predă și în școli secundare din Franța. 1 300 de elevi învață această limbă în licee pariziene.

STATISTICĂ

În revista lunară *Batfutot* (În Diaspora) din Los Angeles au fost publicate de curînd date privind soldații evrei în armatele coaliției antihitleriste, în timpul celui de-al doilea război mondial. Conform acestor date, pe toate fronturile au luptat 1 625 000 soldați. Aproape 30 000 au luptat în rîndurile armatei britanice și aparțineau Brigăzii evreiești. Peste 50 000 au luptat alături de partizani, în diferite țări ale Europei.

COLECȚIE

La YWO a fost completat catalogul de documente privind activitatea comunității din Vilna. Documentele aflate în arhivă sînt scrise în limbile ebraică, idiş, rusă, polonă și germană. Cele mai vechi se referă la perioada 1800—1844. O a doua serie de documente cuprinde activitatea anilor 1918—1940. După cum se știe, înaintea celui de-al doilea război mondial, Vilna a fost un important centru de cultură iudaică, acolo aflîndu-se și sediul YWO.

stiri

אָנווייזונגען פאר ערב פסח שחל בשבת

דאס ברנות הראשית איז מודיע פאלגנדיקע אָנווייזונגען: היות ווי ווי-ג, געפאלט זיך ערב פסח שבת, ווערט אויפגעקראָם געמאכט אויף פאלגנדיקע דינים אן מנהגים: (א) הנהגת בכורות, פאסט מען דאָנערשטיק, דעם 31סטן מערץ ד"י. (ב) בדיקת המז, מיט דער ברכה על ביעור המז, מאכט מען דאָנערשטיק אונט דעם 30סטן מערץ. (ג) דעם המז כאַרברענט מען פרייטיק פרי (1טער אפריל) שפעטסטס ביז א זיגער 10,30, אזוי ווי מע טוט געוויינטלעך ערב פסח און מע זאָגט נישט, "כל המרא". (ד) די וואס ווילן לעבן, און עסן אויף פרייטיק, געשייר אָדער כלים, זאלן זיי עס נישט טון שפעטער ווי פרייטיק, דעם 1טן אפריל, ביז א זיגער 17,00. (ה) די מאכלים וואס מע גרייט צו לכבוד שבת (2טער אפריל) דארף מען מאכן און פסחדיק געשייר. (ו) פרייטיק צו נאכט, צו דער עלטער שבתדיקער סעודה, זאל מען מער נישט עסן קיין המז, נאר מע מאכט די ברכות איבער צוויי מצות. (ז) שבת פרי וועט מען מאכן קידוש איבערן פסחדיקן וויין אָדער קאניאק. (ח) שבת, דעם 2טן אפריל, עסט מען נישט קיין ברויט און ביז צום סדר עסט מען נישט קיין מצה. (ט) מע מעג צוגרייטן פרייטיק לאַטקעס פון מצה-מעל, וועלכע מע מעג עסן שבת ביז א זיגער 17 נאָך מיטאָ. לאַטקעס מעג מען עסן פון ערב ביז אונט. (י) דאס מעריב וואָרט פון שבת, ערב פסח, טאר מען נישט אַרײַנגיבן פאר 19,30 א זיגער.

(יא) מע טאר נישט צוגרייטן דעם טיש פארן סדר אום שבת. אלע צוגרייטונגען וועלן געמאכט ווערן מוצאי-שבת נאָך 19,30 א זיגער. דאס איז אויך דאס וועגן ליכט-צינדן, וואס איז א חיוב פאר אלע יידישע פרויען. (יב) די אָנווייזונגען פון די פונקטן (ה און ח) קאָנען געענדערט ווערן פון די יעניקע וואס האָבן די מעגלעכקייטן אויפצוהיטן אונטער זייער שטרענגער השגחה, אין א באַזונדער צייטער, געצדיקע כלים און עסן אויף פרייטיק צו נאכט און שבת פרי. הפלת שחרית של שבת וועט געענדיקט ווערן ביז 9 א זיגער און דאס עסן די המצדיקע סעודה ביז 10 א זיגער, ווען זיי וועלן אוועקוואַרפן דאס איבערגעבליבענע המז, אז אין שבת זאל נישט איבערבלייבן קיין ברעקל נישט. די וואס האָבן נישט קיין מעגלעכקייט צו רעספעקטירן אָט די אָנווייזונגען, וועלן זיך נוהג ויין אזוי ווי עס איז פירגעזען אין די פונקטן (ה און ח).

רב הראשי ד"ר דוד משה ריון

מעסאזשן פון בייליד און סאָלידאריטעט

די ידיעה וועגן דעם קאטאסטראפאלן ערב-צויערניש פון רומעניע האט ארויסגערוּפן זאָרג און ביילידיגעפולט אין דער אינטערנאַ-ציאנאלער יידישער וועלט. נאָך א קורצער צייט ווי די ידיעה איז פארשפרייט געוואָרן, האָבן אָנגעהויבן אָנקומען אויף דער אָרעס פון רב הראשי ד"ר דוד משה ריון שלט"א, טעלע-גראַמעס און מעסאזשן מצד אייניקע פערוענ-לעכקייטן פונעם רעליגיעזן און יידישן לעבן, פון גרויסע יידישע אָרגאַניזאַציעס, ווי אויך פון פיל יידן אָפּשטאַמיקע פון רומעניע.

ביז צום שליסן דעם דאָזיקן נומער פון אונ-דער צויערנישע וועלט זענען אָנגעקומען מעסאזשן פון: ד"ר נחום גאלדמאַן (פּרעזידענט פון דעם יידישן וועלט-קאָנגרעס און אַרמאַנד קאַפ-לאַן, דירעקטאָר פונעם אינטערנאַציאָנאַל דער-פּאַרסאַמענט פון יו. ק. הלב שלמה גורן שלט"א און הרב עובדיה יוסף שלט"א, די רבנים ראשיים פון ישראל; באַראַן אַלען דער ראַט-שילד, פּרעזידענט פון דער צענטראַלער יי-דישער קאָנסטיטוציע פון פּראַנקרייך, זשאַק וויילער, פּרעזידענט און ראַף גאַלדמאַן, ווי-צעפּרעזידענט פון דושיטש (פּאַראַייניקטע שטאַטן); יוסף אַלכוגי, פּרעזידענט פון דער יידישער אַגענץ (סוכנות) ירושלים; אַלעזר ווינגער, פּרעזידענט פֿון אַמעריקאַ דושיטש אָפּ קאַמפּען, פּרעזידענט פון באַרד אָפּ דערפּי טיי (ענגלאַנד); הרב הראשי יעקב קאַפּלאַן פון פּראַנקרייך; קלאַד קעלמאַן, פּרעזידענט פון-געט ראט פון די יידישע אינסטיטוציעס פון פּראַנקרייך (קריף); שלמה הרב ראש-העיריה פון תל-אביב און יצחק ארצי, סגן ראש-העיריה; מינדעי האַרטי, פּרעזידענט פּערי מאַיער, ווי-צעפּרעזידענט און אַלען ראָזע, צענטראַלער פּו-נעם יידישן קאָנגרעס פון קאַנאַדאַ; אַליאַנס אַוראַליאַ אַניווערסאַל; הרב אַליעזר פּאַרטי-גאַל שלט"א, (סקולענער רב) פון ניו-יאָרק; יצחק קאַרן, פּרעזידענט פון פּאַראַיין, הוואַה, דות עולי רומניאַ, פון ישראל; פּריץ אַלענ-דער פּרעזידענט פונעם ראט פון די יידישע-קהילות; הרב הראשי פון האַלאַנד, יאַט; הרב

אין דער יידישער וועלט

א גאס אויפן נאָמען פון ר' דוד גאנז

די מוניציפאלע אויטאָריטעטן פון ליפּשאַט (א) שטעטל אין מערב-דייטשלאַנד האָבן בא-שלאָסן, צוגורט, אַ גאס אויפן נאָמען פון ר' דוד גאנז, דער מחבר פון היסטאָרישן ווערק "צמח דוד", (זע אין נומער 249 פון אַ נאָדער "צייטשריפט").

ר' דוד גאנז איז געבוירן אין יאָר 1541 אין ליפּשאַט, ער האָט געלעבט אין פּראַג, אין דער זעלביקער צייט פון מהר"ל, זיין קבר געפינט זיך נאָך היינט אויפן אַלטן פּרא-גער יידישן בית-עלמין (מיט דער געלעגנהייט פונעם 750סטן יובל פון דער אלט-גיגיל פון דער הויפטשטאָט פון שטעכאָסלאַוואַקיי, האָט די פּראַגער פּאַסט אַרויסגעגעבן א ריי פּאַסטמאַרקן, אויף איינער פון זיי איז דאָס בילד פון ר' דוד גאנז).

א ניי ווערק פון סאָל בעלאָו

"קיין ירושלים און צוריק" איז דאָס נייע ווערק פון סאָל בעלאָו, דער נאַכעל פּריווירטער-גער פּאַר ליטעראַטור פּאַרן יאָר 1976.

אין אַרעצענזיע, וואָס איז דערשינען אין דער קאַנאַטער אַמעריקאַנער צייטשריפט "סייב", ווערט געזאָגט: "איינטיקונגען אין קוהל-הודי" קער ספּוקט און דער יידישער אמונה, פול מיט פינענדדיקער אינטואַציע, פון תלמוד-שער בקיאות". עס איז, גלייך ווי זאַמלער, הומד בלאָד און הערצאָג (פּערסאָנאַזשן פון ביז אַיצט דערשינענע ראַמאַנען פון סאָל בעלאָו) וואָלטן צוואַמען אָנגעשריבן א בוך, גיט צו דער רע-צענזענט.

א בוך פון הערשל קלעפּפיש

די צייטונג, "עסטראַעלע דע פּאַנאַמאַ" האָט פּאַרעפּנטלעכט אַ כּראַניק, אין וועלכער עס ווערט געלויבט דאָס בוך פון הערשל קלעפּפיש "די יידישע השפעה אויף דער מערב-קולטור", וואָס איז נישט לאַנג דערשינען אין דער שפּאַנישער פּרעסאַ. דער מחבר פון דער רעצענזיע, אַליסטרע-ראַבאַ, פּאַרענדיקט אַזוי: "אונדזער אַויפּרע-טיקע ווינטשן פּאַרן פּליינד הערשל קלעפּפיש, אַן אויפּריכטיקער ייד, אַ געבוירענער פּעדאַ-גאָג, אַ געטרייער פּאַנעמענער, וועלכער - מיט זיין ווערק באַרייכערט ער דעם גייסטיקן אַוצר פון אונדזער לאַנד".

יידישע געשיכטע

די נאַציאָנאַלע פּאַנאַציע פּאַר הומאַניסטי-שע שטרעיעס פון די פּאַראַייניקטע שטאַטן דאַט באַשלאָסן צו סוכנענציאָנירן צוויי פּאַרשפּאַר-יעקסן פּאַר יידישע געשיכטע. אין פּראַעקט האָט דעם ציל צו רעאַליזירן אַ פּילם פון 90 מינוט וועגן דער שוואַה, און דער צווייטער, קאַמפּוטעריזירט א ריי שאלות ותשובות, ביידע פּראַעקטן וועלן רעאַליזירט ווערן מיט דער הילף פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט (ייוואָ) פון ניו-יאָרק, אין צוואַמענאַרבעט מיט אַניווערסיטעט ברי-אילן פון תל-אביב. די קאַלעקציע פון די שאלות ותשובות וועט פּראַגראַמירן העכער 60,000 תשובות פון רבנים

פון די לעצטע יאָרהונדערטער און וועלט-ליי-ווערן אינפּאַרמאַציעס אויפן געביט פון רעלי-גיע, געשיכטע, פּילאָסאָפּיע, לינגוויסטיק און ליטעראַטור. דער פּאַנעם פון דער אַרבעט קאָן אַפּענראַצט ווערן אויך לויט דער ציל ווערטער וואָס וועלן באַניצט ווערן: 50 מיליאָן, סע זע-נען שוין געוואַמלט געוואָרן 24 טויזנט תּשׁו-רות, וואָס מע האָט שוין אָנגעהויבן פּראַגראַ-מירן. הרב אהרן מ. שייבער, פּראַעסאָר פּאַר יורי בייס טעפּלאַ-אָניווערסיטי פון כילאדעל-פיע, איז דער דירעקטאָר פון דאָזיקן פּראַעקט.

דער רמבם אויפן פּאַריזער אַניווערסיטעט

די קאַטעדרע פּאַר דער געשיכטע פון דער מעדיצין און כירורגיע אויפן מעדיצינישן פּאַר-קולטעט כּוון פּאַריז האָט פּאַרשריבן אין זיין פּראַגראַם צו פּאַרשן די שריפטן פון רמבם. דער קורס וועט געהאַלטן ווערן פון ד"ר פּאַ-ריע, וועלכער איז דער מחבר פון אַ שטודיע געווינדעט די ווערק פונעם רמבם.

די קהילה פון קעניאַ

דער ארכיטעקט אימערע וואַשא, וועלכער עס האָט געבויט די שיל פון נאַיראַבי אין אויסגעוויילט געוואָרן פּרעזידענט פון דער יי-דישער קהילה אין דער הויפטשטאָט פון קעניאַ. די קהילה פון דער שטאָט ציילט 120 משפּחות. זיי שיל אין דער צענטער פון דער קהילה-טע-טיקייט. תּפילות קומען פּאַר טעגלעך און פון צייט צו צייט, בפרט אויף די יום-טובים, ווערט פּאַרבעטן אַ רב פון אויסלאַנד, וועלכער זאָל פּאַרווירטן די באַדערפּענישן פון נאַיראַבי.

א בוך פון שמחה רו איבערזעצט אין ענגליש

אַ צדיק פון אונדזער צייט, דאָס בוך פון שמחה רו איז איבערגעזעצט געוואָרן פון העברעאיש אין ענגליש, דאָס בוך איז אינספּיר-ירט פונעם לעבן פון הרב אריה לעווי, וועל-כער האָט געלעבט אין ירושלים. די איבערזע-צונג איז געמאַכט געוואָרן פונעם שרייבער שטאַרלס ווענגלאָו.

אַן אויסצייכענונג

דער פּרייוו, דוּשאוואַכאַרלאַל נערוו, וואָס ווערט צוגעטיילט אין אינדיע פּאַר פּאַרדינסטן אין געוועלשאַפטלעכן לעבן, אין דער וויסנ-שאַפט און קולטור, איז היי-יאָר געגעבן גע-וואָרן. נאָר דער סאַלק, פּראַעפּסאָר אויפן העברעאיש אַניווערסיטעט פון ירושלים און בייס ישיבּה-אָניווערסיטי פון ניו-יאָרק, דער סאַלק איז דער שפּעטער פונעם פּלאַנן קעגן פּאַ-לעמליט, וואָס טראַגט זיין נאַמען. דער נערו-פּרייוו איז צוגעטיילט געוואָרן אין 1965 פּאַרן פּאַסטאָר מאַרטין לוטער קינג, און אין 1968 פּאַר יהודי מנוחין.

קהילה - מודעות

שמירה מצות

בעליבתים וואס ווילן עסן שמירה-מצות ווערן געבעטן אז זיי זאלן זיך פארשרייבן אין די קהילות, וועמענס מיטגלידער זיי זענען.

כשר פלייש

אין צענטער פאר כשר-פלייש פון בוקא-רעשט, סטיקלאריגאס, וועט מען קאנען באקו-מען כשר-פלייש לפסח.

מצות און יין כשר לפסח

ווי יעדעס יאר ווערט אויך הייבאר פאר-טיילט מצות, מצה-שמירה, מצה-מעל און וויין אויף ארבע-תּיכוּת, ביי די בוקאַרעשטער וועקס צענטערן און לויט דעם פּראַגראַם, וואָס איז פּאַרעפּנטלעך אין די רומענישע וויסן פון אונדזער צייטשריפט.

אין זער זעלביקער צייט ווערן פּאַרטיילט מצות און יין כשר לפסח אין אלע קהילות אי-בערן לאַנד.

דאָס פּאַק זאָגט:

א ווערטל

א קליינער טייך קאָן מאַכן אַ גרויסע וואַונד. יעדער חדר האָט זיין נאַר. ווען עס פליט אריין דער הונגער דורך דער טיר, פליט ארויס די ליבע דורכן פּענצטער. דער שיכור פאַט אַליין, דעם שקר דאַרף מען אַ שטופּ טאַן. דער גביר האָט דעם שכל אין דער קעשענע.

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צוויי מאל אין חודש * 15.03.1977 * בוקארעשט

ווענט וואס זענען חרוב געווארן... ווענט וואס דערהייבן זיך

פון רב הראשי ד"ר רוד משה רוזן

צו זיין א שותף למעשה בראשית, א שותף צום וועלט-באשאף.

מיר זענען אן עם קשה עורף, אן אייגע-פארט פאלק, א דוקא-פאלק. אויך לופט אונדז אן די הורה, דאס איז דאס דוקא-געפיל פונעם מענטש, וועלכער ווייסט ווי אזוי בייצוקומען אלע שוועריקייטן.

געבן דעם גאנצן רומענישן פאלק, באוויינט די יידישע קהילה די קרבנות, וואס דאס ערד-צייטערניש האט גורם געווען. די ווענט פון אונדזערע שילן זענען איינגעפאלן, צוואמען מיט די געבעט-הייזער פון די אנדערע קולטור אונדזערע וואוינהייזער צוואמען מיט אונדזערע שכניסם הייזער. הייטיק און אכלות, קלאגן און לידן מעלעכטן צוואמען אונדזערע הערציע מיט די הערצער פונעם גאנצן פאלקס.

א פיליטנדיקער כאמר וואל דערהייט, אז ביים שנורב בית המקדש — נולד משיח. איז טאג אין וועלכן סע אין חרוב גע-ווארן דאס בית המקדש, און געבוירן געווארן משיח.

אין דעם דאזיקן מאמר הי"ל ליגט אויבא-האלטן דער גאנצער דור פונעם קיום, די אומבאוויבארע קראפט, סדר ריוקער כוח פון דעם מענטש, פון דעם בעל-בית איבער דער וועלט. אין סאמע גרעסטן חורבן, צווישן וועלט וואס פאלן צוואמען, ווען דאס בית-המקדש האט געברענט, אין דעם טראגישסטן מאמענט, דעמאלט, פונקט דעמאלט, איז געבוירן גע-ווארן משיח, האט אנגעהויבן צו שפראצן די האטעווען אויפצובויען פאר אונדז און פאר דער גאנצער מענטשלעכקייט א נייע וועלט, צו גלייבן אז קומען וועט משיח, אז קו-מען וועלן די צייטן אין וועלכע דער מלאך-המתיק וועט שוין קומען נישט קענען בושעווען, אין וועלכע מיר תהו-והוה וועט מער נישט מעגלעך זיין.

סע זענען איינגעפאלן וועגטן פון בעטאן... סע הייבן זיך אבער צום הימל, צו די שפיצן פון דעם מענטשליכן שלמות, די אייביקע גייסטיקע ווענט פונעם מענטשן, וועלכער איז מקיים די מצוה: "וירד... בארץ" און זיי זאלן געווענטיק... איבער דער גאנצער ערד

ויהמטטו מוסדות הארץ. א רהיזיאמער רעש האט אויפגעציערט. אויך דרייטק סעקונד דעם די יצירה האט געמאכט פלאץ פארן תהו-והוה. סע זענען סונאנדערנאלאט געווארן די וויקע צעשטערענישע כוחות און האבן — אויך א האלבטר מינוט — מבטל געמאכט די פאר-באדינגונגען פון דער עקזיסטענץ; די צווא-געמאלטונג פון די עלעמענטן, די הארמאניע, אונט אונדז זענען צוגענומען געווארן וועלכע אונטער די חרובות זענען בא-גראבן געווארן מענטשלעכע בענס, הנאהים הונעמיס, טייערע און ליבע פאר אונדז, אונ-סער דער שוין פון דער נאכטיקער פינגערניש האט דער מלאך-המתיק צוגענומען זייע קר-נות. סע האבן זיך אויסגעלאשן ליכטיקע מוחות געלענעט, וואונדערבארע פינפילעוויקע הער-צער פון דיטער האבן אויפגעהערט צו שלאנגן. סע זענען פארשטומט געווארן די לשונות פון ווארט-קינסטלער, מיסטערס פונעם גייסט און פון קינסטלערישער שאפונג אן אינטערשיד. וויגלינגען, וואס האבן קוים געקענט פון אמר-טולדיקע אויגן צום לעבן און זקנים געבויע-טע פון יארן, וועלכע האבן זיך געגרייט צוצו-מאכן די אויגן אין מנוחה, זיי אלע האבן איי-געשלאנגען די פארשאלטענע סעקונדעס, אין וועלכע דער טויט האט געבושעוועט און אונדזער נאסן, מיט א מוראדיקן רעש, אז ווי גלייך סע וואלט געווען "עק געליט".

"עק וועלט? ניין! אונדזער ענטפער איז א קלארער, מיר זאגן א קאטעגארישן ניין דעם באגריף פון "אפאקאליפס". מיר גלייבן אין איין איינציק כוח. אין "יצירה", אין "אור", אין ליכטיקייט, אין פארשירט, דער מענטש איז נישט קיין חרובע, וואס די נא-טורליכות קאנען און צעטרעטן, אין אים גע-מינט זיך דער ניצוץ אלקים, דער געטלעכער פונקט. דער איז באשאפן געווארן בעלם אלקים, דערו-בער איז די אויפגאבע פונעם מענטש צו בא-ערושן זיך ערד, ער זאל זי געוועלטיקן, איי-צושטעלן אירע צעשטערענישע כוחות, ער זאל איינרינגען אין זייערע סודות, ער זאל זיין מעכטיקער פון אלע די וואס ווילן זיך שטעלן אים אין וועג פונעם לעבן. דער מענטש, וואגן די חו"ל צו זאגן אויף דעם פסוק. אשר ברא א' לעשות" — דער מענטש האט די אויפגאבע

נסיונותדיקע טעג.

אָבער אויך פון סאַלידאריטעט

שאַדנס. אָן דעם און זאַל פאַרלוירן גיין כאַטש איין שעה, האַט מען חיפּף איבערגעפירט די הפּצים נון די באשעדיקטע בנינים און אויסצופאַרריכטן די באשעדיקונגען. עס איז אַזוי געווען נישט געוואָרן מיט דעם מאַפּאָזיט פון די מצוה. כדי סע זאָל נישט מאַנגלען דווקא איינס פאַר אַזוי הפּסח. איצט, ווען מיר שרייבן אַט דעם באַריכט, איז די אַקציע פאַרענדיקט מיט דערפאַלג.

דאָס ערד-צייטערניש האַט באשעדיקט אויך אַ פּליגל פונעם מושבֿזקנים-שפּיטאַל, מאַרטין בעלוש" פון דער גאַס נעגער־וואַדאַ. צום גליק זענען נישט געווען קיין קרבנות צווישן די זקנים אַדער פונעם באַדינונג־פּערסאָנאַל פונעם הויז. די זייט פון דער מושבֿ-זקנים און חיפּף אויסגעליידיקט געוואָרן, די זקנים-פּענסיאָנערן זענען איבערגעפירט אין זיכערע אַרטער.

דאָס האָבן נישט קאַנטן געראַטעוועט ווערן, הגם עס איז געטון געוואָרן אלץ וואָס עס איז מענטשלעך מעגלעך געווען. מיט סיי האָט ווייטיק האַט אונדזער קהילה אויפגענומען די טרויעריקע ידיעה, אז צווישן די קרבנות געפינט זיך די שרייבערין ווערנדיק פאַרומ-באַקן צוואמען מיט איר מאַן. דער ליטעראַטור-קריטיקער מיהאַ פּערטראַוואַנ, עטלעכע בא-קאַנטע דאַקטורירט און אנדערע יידן. אין דער פּאַס וואָס סע זענען אַרויסגעוואָרן גע-וואָרן פון צווישן די חרובות און אידענטי-פיצירט געוואָרן, זענען די קרבנות אָפּגעפירט געוואָרן אויפן יידישן בית-עלמין, כדי זיי צו ברענגען צו קבר ישראל לויטן יידישן מנהג. דער רב הראשי ד"ר רוד משה רוזן שליט"א האָט זיך ספּעציעל אָפּגעגעבן מיט דעם ענין, אויסדריקליק אַ ניחום-אבלים פאַר די געל-טענע משפּחות.

חיפּף נאָכן ערד-צייטערניש זענען גענומען גע-וואָרן מאַסמיטלעך כדי צו קומען צו הילף פאַר די געליטענע יידן, וועלכע זענען געבליבן אָן אַ דאַר איבערן קאַפּ, וועלכע האָבן פאַרלוירן זייערע האָב און אזוי ווייטיק. סע זענען פאַר טיילט געוואָרן פאַר די נויטבאָדערפּטיקע מלבושים און געלט. לויט די מעגלעכקייטן, זענען די געליטענע ציטווייליק איינקוואַרטירט געוואָרן אין די מושבֿזקנים פון דער פּעדעראַ-ציע און אין אנדערע בנינים.

דאָס ערד-צייטערניש האַט באשעדיקט טעמפ-לען און שילן פון בוקאַרעשט, ווי אויך אַן-דערע קהילה-מוסדות. צווישן זיי ציילן זיך, דער כאַרטעמפּל, די גרויסע שיל, די מלביים שיל, דער טעמפּל "פּראַטעראַ", דער טעמפּל פון דער אַסענאַגאַס. עס איז באשעדיקט גע-וואָרן אויך א טייל פונעם סטאַק פון דער פּע-דעראַזיע, ווי אויך די מאַנאָזינען פון די מלבושים און שפּייזן. אין די ערשטע מאָרגן-שעהן פון דעם 16טן מערץ האָט דער רב הראשי שליט"א און די אנדערע מנהיגים פון דער פּעדעראַזיע און פון דער בוקאַרעשטער יידי-שער קהילה באַזוכט יעדע איינע פון די אָ-פּטיקטן, באַקענענדיק זיך אויפן אַרט וועגן דעם פּאַרנעם פון דעם אומגליק, געבנדיק אַן-וויינגען וועגן די מאַסמיטלען וואָס מע דאַרף צונועמען כדי וואָס זיכער אויסצופאַרריכטן די

פּענסיאָנערן פון דער גאַס נעגער־וואַדאַ. צום גליק זענען נישט געוואָרן דורכן ערד-צייטערניש. סע זענען אויסגעפירט געוואָרן קאַלטע שפּייזן פאַר יעדע, וואָס עסן געוויינטלעך מיטאַג אין דאַינן רעסטאָראַן. ווי אויך פאַר יעדע וואָס האָבן באַקומען די מיטאַגן אהיים.

די לייטונג פון דער פּעדעראַזיע האַט אויפ-געהאַלטן אַ שטענדיקן קאַנטראַקט מיט די יידישע קהילות איבערן לאַנד. צו מול, זענען די יידישע ישיבות געווען ווייניקער מוראדיקע, ווייל דאָרט האָט דאָס ערד-צייטערניש הינגעצערט שאַךן געקראַיט ווי אין דער הויפט-שטאַט. פון דער קראַיט-הער קהילה האַט מען מוריע געווען אז די צוויי טעמפּלען זענען באשעדיקט געוואָרן. אין אַזוי פּאַלן האָבן די קהילה-לייטונגען באַקומען אַזוי וויינגען וואָס זיי האָבן צו טון. דאָרט וואָס עס איז געווען דער פאַל, זענען געגעבן גע-וואָרן הילף.

די לייטונג פון דער פּעדעראַזיע האָבן גע-מאַכט אַנשערענונגען כדי איינצושטילן די בא-זאָרטקייט פון די קרובים און באַקאַנטע פון אויסלאַנד. אַנהייבנדיק פון מוצאי-שבת איז דער רב הראשי שליט"א געווען אין שטענדיקער טעלעפּאָנישער פּאַרבינדונג מיט די לייטונגען און מיט די פּרעסע-פאַרטעטער פון ישראל, פאַראַייניקטע שטאַטן, מערבֿ-דייטשלאַנד, עסט-רייך און אנדערע, וועלכע האָבן זיך איינ-טערעסירט מיטן גורל פון אונדזער קהילה. דער רב הראשי שליט"א האַט באַקומען ביי-ליידיגעסאָשן און סע זענען אָנגעבאָטן גע-וואָרן הילף מצד אייניקע יידישע פּערזענלעכ-קייטן און אָרגאַניזאַציעס פון אויסלאַנד.

די דאָזיקע מוראדיקע טעג וועלן בלייבן איינגעשריבן אין דער קהילה-לעגאַנד. ווי אַ נסיונותדיקע. גלייכצייטיק וועלן זיי פאַרבלייבן ווי אַ צייט פון מענטשלעכער סאַלידאַריטעט, פון מוטיקייט, פון ענערגישער און נאַרשטענ-דיקער טעטיקייט כדי צו העלפן די געליטענע. אויך אין דער דאָזיקער טראַגישער געלעגנהייט האָט די יידישע קהילה פון רומעניע אַרויסגע-וויזן איר וויסאליטעט. גוטע אָרגאַניזירונג, דעם כוח בייצושטיין און בייצוקומען סיי וואָס פאַר אַ מצב.

מעסאזש פון די אמעריקאנער יידן

סע זענען קוים אדורך עטלעכע שעה זינט עס איז פאַרגעקומען דאָס ערד-צייטערניש פונעם 16טן מערץ ד"י און הרב אלכסנדר שינדלער, פרעזידענט פון פרעזידענטן-קלוב פון ד גרויסע יידישע אָרגאַניזאַציעס פון די פאַראַייניקטע שטאַטן, האַט געשיקט דורך דער אמערי-קאַנער אמבאַסאַדער פון בוקאַרעשט, אַ מעסאַזש פון בייליד צום רב הראשי ד"ר רוד משה רוזן שליט"א. דער מעסאַזש דריקט אויס די גאַנצע סימפּאַטיע פאַרן רומענישן פּאַלק, וואָס איז אזוי שווער געפּוואוּט געוואָרן, פאַר דער יידישער קהילה פון לאַנד, ווי אויך די אַנטשלאַסנקייט צו זיין ביי אונדזער זייט אין די דאָזיקע שווערע מאַמענטן און צו געבן הילף כדי צו לינידערן די שאַדנס פונעם קאַטאַקליזם.

אזכרה לזכר די קרבנות פונעם ערד-צייטערניש

פונעם פערטן מערץ 1977
דעם 13טן מערץ ד"י האַט די בוקאַרעשטער יידישע קהילה אָרגאַניזירט אין כאַרטעמפּל און אוכרה לזכר פון די קרבנות פונעם ערד-צייטערניש פונעם 16טן מערץ ד"י. סע האָבן זיך באַטייליקט די מנהיגים פון דער פּעדעראַזיע פון די יידישע קהילות פון רומעניע, בראש מיטן רב הראשי ד"ר רוד משה רוזן שליט"א, און א גרויסער עולם.
די תפילות זענען אָפּגעריכט געוואָרן פון די חזנים אייזיק זשוקאָווסקי און ווילי האַרניק, באַגלייט פונעם כאַר פונעם טעמפּל.
דער רב הראשי שליט"א האַט געהאַלטן א רירנדיקע דרשה.
די אוכרה האַט זיך פאַרענדיקט מיט אַ קדיש כליל, געזאַגט פון אַלע אַנזענדיקע.

אן אָונט פון יידישן פאַלקלאָר

דער פּראָגראַם האַט אַנטהאַלטן יידישע פּאַלקלודער, רעליגיעזע ניגונים, העברעאישע און חסידישע לידער. אויסגעפירט מיט גרויס מייסטערשאַפט. עס איז געקוואַדירט און טייל שרייבער זענען איינגענומען געוואָרן פונעם משרת-הקודש ה' הערשען מאַהר און טייל אויס-געפירט דורכן כאַר און דער מוויקיפּאַרמאַציע. אין דעם באַגרייטונג-וואָרט צו די געסט, האַט דער רב הראשי שליט"א געליבט דעם געדאַנק פון דער איינציגטיקייט און אויך די וואָס האָבן אויסגעפירט, אַזוויינדיק אז דער ביישפּיל מעג אַקיערענומען ווערן אויך פון די אנדערע קהילות.

א באַזונדערן דערפאַלג האַט געהאַט ה' אידאָ שטערנבוים, דער אָפּטירער פונעם כאַר און פּרוי קלאַראַ קלאַפּאַט. וועלכע האָבן אויס-געפירט עטלעכע יידישע און העברעאישע ליד-ער.
דאָס איז געווען אַ אָונט פון אויסענטישן יידישן פּאַלקלאָר, די שליחים פון דער בראַ-שאַווער יידישער קהילה האָבן פאַרדינט די א-פּלאַדסימענטן, מיט וועלכע זיי זענען באַשאַ-קען געוואָרן.

פארצייכענונגען וועגן...

ליכט, ליכטיקייט...

וואס איז געווען פריער אויף דער וועלט, דער נאך וואס באשאפנער וועלט, וואס איז געווען פריער — ליכט צי פינצטערניש מעג- לעך אז עס געווען פינצטער. מעגליך אז עס איז געווען ליכטיקייט. איין זאך איז אבער זי- כער — קודם איז געווען תהוורבוהו, אויסגע- ליכט: צוליב דער פינצטערניש האט מען נישט אנגעזען דאס ליכט און פונקט אזוי האט מען נישט אנגעזען דאס פינצטערניש, ווייל עס איז געווען צו פיל ליכטיקייט... דערנאך האט דער קלינסטער, דער קינסטלער, איינגעשטעלט באאקטיגע עמאסאן, האט פונאנדערגעשטילט ליכטיקייט פון פינצטערניש, טאג פון נאכט, גוט כון שלעכט, זיס פון ביטער, שוין פון מייאס, ווייס פון שווארץ, זכר פון נקבה, חכמה פון נארישקייט, לעבן פון טויט, היבל אל פון ערד, מענטש פון מלאכישקייט, מלאכים פון שוים, צדקים פון רשעים, פיער פון וואסער, זינקייט פון לבנהדיקייט און אויך קינסטלער פון קונסט-גינסטער...

ליכט, ווייסע, מיט גאלדענעם פלאם, פאר- שפרייט א ווארעמע שוין, פארטרייבן די טונקעלע נאכטיקייט, וואס שלעקט מיט איר באהאלטענער סודותדיקייט, פארשפרייט אומ- היימעלעכקייט און אפילו מורא. ליכט-שוין פארשפרייט סאחהדיקייט, אפ- דארציקייט, לעבעדיקע לוסטיקייט. ליכט האט נישט ליב קיין געפלדיקע פאר- שטעלעכקייט, קיין קאלעמוטע פארהאלטענע טעג — נאר שטראלנדיקע קלארקייט, אפניקט, איינטיטיקע פארשטענדלעכע פשוטקייט, ווי פארטישט פאר קלימע שול-קינדער. ליכט, ליכטיקייט, געבורט טאקע שוין, אבער, ווי, עס געבורט גליכצייטיק אויך א שאטן- איז נישט פאראן קיין שוין אן טאטן — און פארשטייט זיך, קיין ליכט אן השכות. אדרבה, דאס איז אן אומבאדינגטער פירבא- דינג: כדי דאס ליכט זאל שינען דארף קודם זיין טונקל. וואס מער דאס השכות ארום, אלץ מער די שוין פונעם ליכט.

קודם אבער, איז געווען תהוורבוהו, פינצ- טערניש האט געוועלטיקט.

דערפאר איז ליכט, פארגלעסן וואן די פינצטערניש, דער וועג צום „געוועזענעם“ — איז עקאציע.

זון איז ציירהדיק, רופט ארויס לעבן, איז אפטימיש; לבנה איז סודותדיק פאליטיקייט, נאכטי-אליגע; אן זון און אן אפילו בלאטער לבנה-שיט-שאטן — איז פינצטערדיקע שווארצע וואקע, וואס דערמאנט אין טויט.

השכות מעקט אפ אלץ, סע בלייבט ליידדיקער חלל, כמעט ווי אן פאר-בראשיתדיקן תהוור- ובוהו.

זון (און אפילו בלווי לבנה!) שטראלן — פארבינדן דעם ארום, פאראייניקן דאס זיין, אליין, אין א שפיאנישער פאנטעזיאטישער געטלעכקייט.

ליכטיקייט איז ליבשאפט, השכות איז שינאה, אדער לוי-השחות אפאטיע, וואס איז צו פאל- ערגער לוי שינאה.

דערפאר קומט צו פאראפארן עקספירן: גיט מיר איין איינציקע זון-שטראל און איך גיב איך אונעך א קינגרייך (איך פארמאג נישט קיין „קינגרייך“! יענער מלך (ליכארד דער דריטער, דאכט זיך!) וואס האט געבעטן א פערד, האט דען נאך יא פארמאגט זיין „קינגרייך“!)

גיט מיר בלווי איין איינציקן טאג ליכטי- קייט, גיב איך איך אונעך מיין גאנצע „אומ- שטעבלעכע“ השכותדיקע אייביקייט...

גיט מיר איין איינציקע לבנה-שטראל פון ליבשאפט און איך גיב איך מיין גאנצן הארצן- אונעך די מיליאסן שטראלן פון א ברענגענדי- קער מדבריוון.

גיט מיר כאטש איין מינוט לעבעדיקע, ליכ- טיקייט, ווינקע שטאנדאהאפטיקייט, אנטשאט דער אויפטרייטענדיקער קברדימדיקער פינצטער- ניש — בעהן ער-צושטערניש — און איך גיב איך אונעך מיין גאנצן חלק עולם- הזה...

גיט מיר ליכט. שניקט מיר ליכטיקייט...

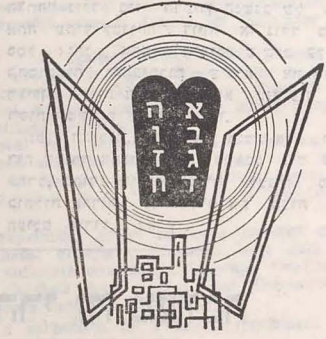
יא, ליכט איז אלץ אבער עס איז נישט פאראן קיין להלוטנידיקע, אן כאטש א ביסל שאטן...

עס איז גוט אזוי. שאטן איז דאך נישט פינצטערניש.

עס איז גוט ווען א מענטש האט נאך זיין שאטן נישט פארלוירן, א סימן, או ער לעבט, אז איבער אים געוועלטיקע ליכטיקייט.

ליכטיקייט איז א חלק פון דער געטלעכקייט.

וואָלף טאַמבּור

א ליכט ליכט בלווי ביי נאכט, ביי טאָג האט עס קיין שום עפעקט נישט.

איז עס שטיקאווע; די פינצטער געבורט דאס ליכט און נישט להיפוך. דאס ליכט גע- בורט נישט קיין מאָל נישט קיין טונקלדיקייט, העכסטנס א בלאסן שאטן. דער שאטן איז שווארצער בלווי ווען דאס השכות איז שטאר- קער ארום ליכט.

ליכט איז דויערהאכטיק. מע קאָן פון אים אָנצינדן אנדערע הונדערט ליכט און זיין שוין וועט נישט ווערן געמינערט.

ליכט איז ברייטגעצויק. עס איז אלץ איינס אויב די שוין איז באניצט פון איינעם צי פון הונדערט.

טאקע דערפאר, אדער דוקא דערפאר, ווייל דער קינסטלער, שרייבע צי אראטאָ, האָבן מער באוואונדערער, ליינענער צי צוהערער, ליכט איז נטשהדיק. ווערט געבוירן א נפש, איז ווי אנגעצונדן א יוג ליכט, גייט אויס א נשמה, האט זיך אויסגעלאָשן א ליכט, אפער טאקע דערפאר צינדט מען אן א נשמה-ליכט, א גר נשמה, כדי צו דערועצן די נשמה-שוין!

ליכט-שוין איז רעאקטיוו. אויב מע האט זיך צוגעוויינט באמערקט מען עס כמעט נישט; פונקט אזוי ווי ווען מע וועלוינט זיך מיט דער פינצטער, הייבט זי אָן, מיט דער צייט, צו פארשווינדן.

אלץ איז דאך געוויינליך געוויינט מען זיך מיט דער ליכטיקייט — וועט א פלוצעמדיק פינצטער ווערן אויסווערן די ראיה; ווי דער געוויינדיק זיך מיט השכות — וועט א פלוצעמדיק ליכטיק ווערן פארבלענדן די ראיה; און נישט ווילנדיק וועט מען אויפהייבן א האנט כדי צו פארשטעלן דאס שטיקדיקע שטארקע ליכט.

א פלוצעמדיקע ליכט-שוין אין דער פינצ- טעריש איז ווי א שלעכטע נישט דערוארטע בשורה.

טאקע דערפאר האָבן וועלטענע באקומען א ארץ-אטאק פון א שלעכטער בשורה; אבער גענוג אפט האט פאטירט, או מע זאָל חלשן, ווען מע האט זיך דערוואוסט, אז מע האט כַּמְשַׁל געוואונען אויף דער לאַטעריע.

מימד האט מען זיך געפרעגט, אפילו אל- כסדר משיקון האט אויך געפרעגט די חכמים:

די ווערטער

פון וויקטאָר רוסו

די ווערטער ווענען דער יום-טוב כון דער נשמה, ווענען די זאמען פון וועלכע עס שפאצט אויף די גלאנציקע בלוז פונעם ליכט. אין וייער נאיוון גלייבן האבן די מענטשן פונעם שטעטל ווי צוגעשריבן איבערמעכטיקע מעלות, דאָרט, אין די הימלישע היכלן, וואו זיי שוועבן איידער זיי פארקערפערן זיך כדי צו דערפולן דעם ערדישן גורל, שפייזן זיך די הייליקע נשמות מיט ווערטער, קלונג און אומהדיקע ווערטער. אבער איידער זיי נידערק אראפ אויף דער ערד גוט זיי א שנעל אויף דער גאָלד מלאך און אוי ארום פארגעסן זיי די ווערטער וואס זיי האבן געלערנט. איין אָט דעם מעטא- פער איין פאראן א טיפער זינגן, אז עס איז נישט פאראן קיין קלונגשאפט מיט וועלכער מע דארף זיך אליין באמיטן אויף דעם לאנגן וועג פון דערקענטניש, ביז ער קומט אן צום אמת.

די נשמות פון די מענטשן פונעם שטעטל זענען געווען הונגעריק און דורשטיק נאך די ווערטער. „אי גוט ווארט“, דאס הייסט א גייט טיך ווארט, דאס גענוגנעט פירוש אויף דער סדרה פון דער וואך, האט מחיה געווען די מענטשן, וועלכע האָבן אין די זעקס וואונדיקע טעג זיך נישט ארויסגעזען פון די האדוה אויפן שטיקל ברויט. זעקס טעג האט דער סמכטיוון פון דער נויט זיי פונאנדערגעשטילט פון דער גייסטיקער פרייד, אָבער ווען דער ערשטער שטרען האט אנגעוואָקט דאס אַנקומען פונעם שבת, האט דער קאַנדידער טייל אויפגע- הערט און גלייך מיט אים אויך דער געראנגל פון די דאזיקע נשמות. שבת איז באשאפן געוואָרן אין זעקסטן טאָג ווי א קרייזונג פון דער יצירה, דער ציל פון שבת איז צו ברע- נגן פון מנוחה, שלום און פרייד אויף דער ערד.

די כלה שבת שפאנען שטאַלץ אויף די געלטער פונעם שטעטל און דאָס קרענצל וואס באשיינט אירע האָר איז צווייפגעשטעלט פון גוטע ווערטער. זון וואס שטאמען די דאזיקע טייף- רע דימענטן? זיי שטאמען פונעם אומענדלעכן רע פון דער חוה, ווענען געשליפן געוואָרן פון א שארפן מוח פון א בארימטן למדן און זענען אויפגעהיט געוואָרן אין סייף פונעם זכרון פונעם דור. פונעם זיידעס מויל איז דאס וואָרט אויסגענומען געוואָרן פונעם פאָטער, וועלכער האט עס איבערגעבן זיין זון, וועל- כער וועט עס ווידער איבערגעבן אן א שום חסרון ווי נאָכפאלגער. און אויך ווערן די ווערטער א פעסט אומגעווענע שוין, וואס בינדן צוזאמען די רורות פונעם שטעטל, פון פאָטער צום זון.

דאס איז בלווי איינער און נישט דער איינ- ציקער מקור פון די ווערטער. אחוץ דער טראַר- דייע און פאָלקלאר, ווענען זיי געבראכט געוואָרן אין שטעטל דורך א מאַגערן בינערידיקן ייד, מיט א בערדל פון א צאפ און מיט א גע- שטימלט פנים, איין קליינלעכן געווימל פונעם שטעטל איז זיין אַנזענדיקייט נישט געוואָרן בא- מערקט. זעקס טעג האט קיינעם נישט איבער- טריטערט זיין עקזיסטענץ ווייל עס איז געווען פיל געוויינדיקער ווי דעם לעצטען אין שטעטל.

דאס איז געווען דער גורל א גאנצע האך; און ער זאָל זיין א גרעול, א קערנדל זאמד, אן אומבאקאנט בעטל אויפן לעבנס-בוימ. אבער איין ווערט, טאג, דורך א נייטימדיקן און נישט- דערקלערליכן גיגול, ווערט ער אן אנדערער מענטש, דער ווערט באמחדיק ער גופא: דער מגיד, וועלכער שניקט פונעם באלעטער פאר די מאַנטשן די פערל פון ווערטער. ער איז ארויף בלווי דריי הייליקע טרעפן, אָבער מיט וויפיל זעט ער אויף הייליקער העכער פון אלע, וועלכע טונקען מיט דורש זיין יאָדעס וואָרט!... אין קול, צו ערשט א קלאַנגניקט שטייגט ארויף ער די העכסטע טענער, וואקסט און דערהייבט זיך, און צוגלייך מיט אים דערהייבן זיך אלע. דער אומבאקאנטער מענטש, מיטן רויטן געזינדל און מיטן געשטימלטן פנים איז געוואָרן א מעכטיקער מאַן, זיכער פון זיין אמת. דאָס ערנדל זאמד — א שטאַלצער לעלדן, דורכלויכטן דורכן בליץ און צע- שפאַלטן פון דונערס.

שלאַח למחך עס פני המים! לאַז אונעך דיין ברויט אויפן וואסער, ווייל אין פיל טעג ארום וועסטו עס געפינען. צעטייל א חלק אויף זיך, און אפילו אויף אכט, ווייל דו הייסט נישט וואס פארא א בייז סע קאָן זיין אויף דער ערד.

אז די וואַקן ווערן פול מיט רויבן, ליידדיקן זיי זיך אויס אויף דער ערד; און סיי א בוימ פאלט אין צפון און סיי אין דרום — אין אַרץ

וואו דער גאָס פאלט, דאָרט וועט ער בלייבן. וועט עס אריינטייט זיך לויטן ווינט, יענער וועט נישט זייען, און דער וואָס קוקט אויף די וואַקעס — וועט נישט שניידן קיין הבואה (קוחלה פ...)

איין דעם קליינלעכן געווימל פונעם שטעטל, איז די אַנזענדיקייט פונעם פרעמדן, וועלכער איז פיל נידעריקער, מיטן פנים אויפגעפערטן פון לייך, נישט באמערקט געוואָרן. אָבער איצט, דאָ, האט זיין וואָרט און אַנזענדיקייט ארויסגע- רופן נידעריקעכקייט, כמעט וואָס ער גופא איז די פארקערפערונג פון דעם חכמלך. בלווי דריי טרעפן טיילן אים פונאנדער פון די איבע- ריקע און דאָן ווי הויך איז ער אָצינד. יענע ווערטער האָבן אים דערבוירן, ער שוועבט אויף זייערע פליגל און ער שלעפט מיט זיך מיט אין די היכלן אויף די איבעריקע. שפעטער, ווען סע באווייזן זיך דריי שטרען אויסן הימל און צוואַנגן אז סע האָט זיך געענדיקט דער שבת, וועט דער חלום זיך ענדערן און ער וועט ארוי- פונקט ווי די אנדערע אָדער נאָך ווינציקער, ווערן מיט זיי גלייך. ווייל בעת די אנדערע האבן געוויינדיקער זייער באשעפטיקונג, זייער היים, האָבן א בעט און טיש — האט ער נאָר עס וואונדער-ווען און די ווערטער זענען זיין איינציק פארמעג. זיין אויפגאבע איז א- רומצוגיין אויף די וועגן. מיינסט צו פוס, ער זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט ער באקור מען עטלעכע גראַשן, א שטיקל ברויט און א טעפל טיי — דערנאָך וועט ער ווידער זיך לאָזן וואונדערן, כדי צו דערפולן זיין גורל, זיין אויפגאבע.

אמאָל האָט געמעצער אים געפרעגט, אויב עס איז נישט קיין אומרעכט אז דער וועמען עס איז באשערט ארומצוגיין אויף דער וועג דער ווערטער? זאָל זיך לייגן זיין אומרו אויף א גוטע בעט, ער זאָל זיך ניצן ביי פרעמדע טישן, אָבער ער זאָל ברענגען פאר די מענטשן די פרייד פון זיך די ווערטער. די פרייד זיין א גוט וואָרט. ווי א שרש פאר דער דאזיקער פרייד וועט

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוניה

ליקט ועיבד הרב יצחק מאיר מארילוס שליט"א (בוקארשט)

לפרשת ויקהל

„ויקהל משה“ (לה-א) מפרש רש"י: „לאהרי יום הכיפורים... והנה בפרשת יתרו (יה-ג) ויהי משה ויבא משה לפרוט את העם“ מפרש רש"י: „וכצא יום הכיפורים היה... ונראה להסביר כי הנה בפרשת ויקהל הק-דים להם אזהרת שבת לציוי מלאכת המשכן, ולמר שאינו דוחה את השבת (רש"י). ומבניק האור החיים, מרוב שמטאו בעשיית העגל. וחכמינו ז"ל דרשו במסכת הוריות (דף ה-א) על הפסוק (במדבר טו-כב): „וכי תשבו ולא תעשו את כל המצוות האלה... איזו היא מצווה שהיא שקולה כנגד כל המצוות הן אומדן זו עבודה כוכבים, לפי זה, בעשיית העגל פגמו בכל התורה, שכן המורה בעבודה זרה ככופר בכל התורה (שם). ופירש הנה צריכים כל ישראל לתקן כל הרי"ג פחות אשר פגעו בכלולן, ו-דבר זה הוא דחוק מגדל ההשגה. על כן באה מצוות השם שיהיו במצוות שבת, ומובא ב-מרדש (שמות פ' ג-יב) שהשבת שקולה כנגד כל המצוות. ובמסכת שבת (דף קיח) כל ה-שומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אגוש, המסולל לו. ובמקרא מפרש כי הכלית עשיית המצוות היא שיתרה שכונה ביניהם. ועשו לי מקדש ושכנתי בהוכם“ והנה ה-

רמב"ם והכוירי דעתם היא לפי חוקן הכתובים, כי כונת ישראל בעשיית העגל היה שיהיה להם משכן, מרכז, שכל מי שירצה להשתלל ילך אל המשכן כי שם משרה הקדוש ברוב הוא שכינתו. ואם יחטא מי שהוא מהם יבוא קרבנו אל המשכן ויחלפו לו ועל פי זה יש לומר שלכך ישב משה רבינו תיכף אחרי יום הכיפורים לשפוט את העם, והנה מובא ב-סכת סנהדרין (דף ז-א): „אמר רבי שמואל בר נחמני, כל דיון שדן דין אתה לאמיתו גורם לשכינה שתחלק מישראל, שנאמר (תהילים יב-י): „עתה אקים אימך ד', לפי זה, אם היה סיכסוכים בין אדם לחבירו ובין איש לרעהו לא תוכל להיות השראת השכינה ב-משד עיניו... זה יהיה העיבור, לכך עשה משה תיקון לשפוט הדיני ריבות שביניהם, בכדי לתצל גשוק מיד עושקו ואז יהיה הש-ראת השכינה במשכן.“

בספר „שם משמעות“ מהרב אבי"ק וויקנא

המלכת

יש לשלב נוסף מבעליהיבת מדרגאואמירשט, ר' מנחם מנדל שפירא, בספרו „מאני צדק“. חכמינו אמרו במדרש פ' פקודי (פ' ג"א סוף אות ח), יבוא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל, ושמירת שבת לפי הסברת האור החיים היא גם כן תיקון לעוון העגל. ולכן הוספך במצוות שמירת שבת וכיון שמשכן ושבת ניטוק אחד להם, על כן מלאכת המשכן אינו דוחה את השבת כמבואר ברש"י. כאן הקדים להם אזהרת שבת לציוי מלאכת המשכן, ולמר דוחה השבת, לפי כללי של התלמוד, במסכת עירובין (דף ק-א), שב ואל תעשה עדיף (תמנוע ולא תעשה יותר כוונת).

לפרשת ויקרא

„אשר נביא יחטא“ (ד-כז). ודרשו חכמינו במסכת הוריות (י-א) מל"גן אישור. אמר רבי יוחנן, אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו. ונראה לי להסביר במה שמסיים הכתוב „ולעשה אתה מלך מצוות ד' אלקיו אשר לא תעשינה“ משולב עם המקרא מפרשת ואחנן (ד-כז): „השמרו לכם פן תשכחו את ברית ד' אלקיכם אשר כרת עמכם וישיתם מסל המונח כל אשר צוון ד' אלקיך“, היינו שיעשה אדם שיראת השם אצורו וכמו שמאריך בזה בספר „לוח-אור“ מהאב"ד מראדיוויץ. וקרא, ויועז, בפרשת נח ומספר הקרא (הושע ד-ט): „קחו עמכם בדברים ושובו אל ד', אמרו אליו כל תשא עוון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו, כי בימים הראשונים אם ראינו איש שומר מצוות לעין כל, לא היה זה החטיט שהוא שומר דתו באמת, כי אהרת היה להרפה וללעג רק גם במסחרים עובד את ד', לא כן בדרונו, המחוק בחורת ד' לא ינצל כבוד. אדרבה, בוז יבנונו לו, כי הוא אינו מן ה-מתקדמים, ומאיו מי שעושה מצוה בפרטות ולא יבוש בפני המלעיגים שמפקח להראות בזה תום לבבו ורואית כי בימים הראשונים לא היה נחשב לכלום, באם שפתי יוכר את השם, כי יש לחשוב אולי את עצמו רוצה לכבד בזה שיהיה נמנה בין היראים ויגיע לו כבוד ו-תפארת. מנה שאין כן במינו, אף אם רק בדברים יעבוד את ד' מוכרח כי כונתו ל-שמיא, כי אין מניע לו שום כבוד, על ידי ה-תגרותו זו וזה שמדגיש הנביא, קחו עמכם בדברים“, אף אם רק בדברים תשבו וקבל אתכם השם יתברך, יען כל תשא עוון, שפעילת העוון מנשא ומכבד את הוושעים, ובכן אחרי ש-פעילת המצוות לא יכבדו יחשב, קח טוב תקח לטוב, אם רק ונשלמה פרים שפתינו, וזה מוגלם במקרא. תמונה כל אשר צוון, מאשר צוון תעשה תמונה בכדי להתכבד וכמו שקמונן הנביא ירימה (מכתב ג-א), נחשפה דרכי, אלא המצוות דרכי השם ומקוהו בהם, אם לא יתיחסו לעבירה יותר ממצוה, וזה אישור הוא לו להודו באם הנשיא צריך להודו אם עשה מצוות ד' אשר לא תעשינה, באופן זה שששה, היינו שיעשה לשם פניה להתכבד, מה יש להמצוא כי הוא הי בין דור ישרים, מזה אחרת אינו מעניין אותו או עושה המצוות לכונתו, כי בין כך ובין כך לא יכבדו אותו בעד עשיית המצוה.

תוכן בספר „גלילי זהב“ מאת הרב ר' דוד מאסקאוויטש, בשינוי על ידי המלכט

המביט לארץ ותרעד...

מאת הרב הראשי ר"ר דוד משה רוזן

האילו שאג שלושם שניות. היצירה הופסקה וקפאה תחתיו וכוונתו. ויתכונסו מוסדות הארץ והצי דקה התפוררו האלמנטים ופצתו האדמה את פיה לבל ע"א כולנו. ויזערו אבות הספים. מביטות נפלו הכתולות ותחתיהם נקברו היום הנאהבים והנעמים אשר עליהם וכתוב אורד בחייהם ובמותם לא נסדרו. ניהן רשות לשמיית הוא קסף את קרבנותיו. כוחות מבי יקוה מרד ותלמה פסקו להפיק את אורם, נבנות בלאות רשע וחזון של פייטנים מחוננים בחסד עליו, וסקו לחשים, אנכי רות ובינה, נולד, כולם, עוללות ויונקים שרק אתמול פתחו עיניהם להביט לעולם היפה הזה וקנים טבעי-מים שהתלוננו לסגור את עיניו בשיקט, נולד כולו נבילע בשלושים שניות הארוכות כמחצות הלילה בהרובותינו כאילו הענינו לסיף העולם.“

סוף העולם“ לה אהבנו שוללים בחוקף ובאופן ברור את המושג על „אפוקליפס“ מסוף העול“. לפי השקפתנו אנו „אחרית הימים“ זה לא „סוף החיים“ אלא להיפך נצחון תורת החיים. אהבנו מאמינים באסוניה נוספה בבוא אהד, כבורא שהוא כן ויצירה ואור האדם אינו תחוש שיתחתו הטבע ויכולו ולנס אותו. בקרבו יש ניצוק קדוש, הוא נברא בעצם א' ולכן יש לו שליחות נשגבה מה בארץ לחיות כולם תארך, לכבוש את כוחות הארץ והחיות שבוותיהם. האדם — אומרים חכמינו ויל — שפטרשים האדם — אשר ברא

אלקים לעשות“ — האדם נעשה שותף לעשה בראשית.

„עם קשה עורף“, זאת אומרת עקשנות, מרץ, אומץ-לב נגד כל מה שרוצה לעכב את דרכנו, את הליכותנו (לא תקרי הליכות אלא הלכות) כדי להגיע לירי „תיקון העולם“. יחד עם העם הרומני, גם הקהילות מתאב-לים ומרימים קול קינה ונהי על חילי רעידת האדמה שבליל פורום השל ו ירדו לגיא צלמה. כותלי בתי-הכנסת שלנו התמוטטו ויחד אתם גם כותלי כנסיות של פולחנות אחרות. הבינו הרסנו וחדד עם בתי שכנינו. צער יגורן ואנחה קושרים את לבבנו עם לבבות העם כולו. אנדה סמלית עתיקה מספרת לנו ש„ביום שנחרב בית המקדש, נולד משה, חושיני שבעותי האגדה הנל אהבנו יטולים למצוא את סוד הנצחיות שלנו. דוקא באותו היום של חורבן, באותם הרגעים של יא הרבנייה שלנו, דוקא באותו שעה כשנתקיים הבאש הצהת“ נולד בנו הרעיון הנשגב של „באש אתה עתיד לבנותה“. דוקא אז נולד משה, סמל צהו „אחרית הימים“ שיש קץ לכל התמוטטות והתפוררות שיבא את נצחון רעיון אהדות הברואה, שלא יתן עוד שום רשות למסחית שלוש עלינו.

נס ו החוסות... אבל אין חוכמה אלא תורה. רוח התורה המגיש אותנו למאבק נגד כוחות האדם, הקרא אותנו ליצירה, לבניה, מריבה כותלות אחרת, כדי לקיים את מצוות בורא העולם וירדנו... בארץ.

פרחים לשבת

„שיר השירים“ בערב שבת

הסד עשה הקב"ה עם האדם שבארץ בצלמה, וכדי להמתיק לו את חייו הו קשים במערכות החיים נטע בקרבנו את רגש האהבה. קמשת בענין כן מג ונות האהבה בשלל גווניה. אהבה לי בורא, אהבה לנולה, אהבה לאומה ו-למולדת, אהבה לתורה ודעה, אהבה להשגה ונבנים. אהבה לצדק סוציאלי וכי.

אדם חסר-רגש, שלא ידע אהבה מי עולם, קשה להסביר לו אהבה מה, כשם שאין להסביר לסוגא מלידה אור מה. כשאדם להוכיח בהסברים אדם שפתיים הוא אהבים, הרי זה מעשה חשבון, אהבה היא נטולת חשבון, אהבה מרגשים ואין מחשבים. תורת ישראל וחוקיה ניתנו לאדם שיהיה בהם, הם נלמדים ונהוגים כמשה י לפי דרגתו הרוחנית טועם בהם לפי הבנ תו, ובשמירתם הוא מתגלה ועולה. אדם שקוע בששות ימי המעשה ב-מלחמת הפרנסה. לפעמים, שלא כמת כיון, מתוך „יצר הקיום“ הוא כואב לחבירו. לעתים, שלא ברצון, הוא נכ של לאחר מאבק קשה וקמקם מדותיו דומות, אבל בערב שבת, כשהוא בא לקבל פני שבת המלכה ועליו לצאת מחיים גשמיים לחירות רוחנית, תיק ון חכמים שיקרא, שיר השירים“, כל יהודי לפי ערכו ומדרגתו, מודרך ו-מתגלה באהבה לגוויה השונים ונהפך לבן תרוין.

אמירת „שיר השירים“ ככוונה, בבית בערב שבת, מבשמת את היהודי ו-את בני ביתו המבטיחים לקול ברב שות אהבה חוקים יתר מהבאת פר חים לבית הנהוג. רובם לא רק קור אים „שיר השירים“ אלא גם מהרה רים ברעיונות שבין אהבה או השנאה, לפי מדרגת רוחניותו. האדם פועל לפי גורמי החיוב או השלילה, וכך אפשר לפעול לפי גורם האהבה או השנאה. האדם הרגיש שנאה לולות מתרדר לגהינים שיצר לעצמו, האדם הפועל מתוך אהבה מתעלה ומועלה אחרים לאשר.

מזומצע אך העולם שואדם וראג רק לעצמו, אך הוא חולך באתר חרב לפי ממדי דאגתו לזולת. האדם היודע לאהוב אלו השבונות אנוכיים את ה-סובב אלה, ונורה באמת לעמן הוד לת, מתרחקים אפקיו למרחבי אירקין. הודיע אהבה, מטפחה ושוטרה, וזכה ברכות ה' לקצור אושר לעצמו ול-חברה כולה.

כל המרבה... הרי זה משובח

הלסון „כל המרבה... דרי זה משובח“, ידועה לנו במיוחד מן הנהדה של פסה: „וכל המרבה לטב ביציאת מצרים דרי זה משובח“. היא מצויה עוד כמה פעמים בברכי הו"ל. כך ביהם לדיקה העידם בבית-הדיון: „כל ומרבה בבדרי קוח הרי זה משובח“ (סנהדרין פיה מ"א). דומה לשלשן זו נרילה קצת בקולמוס של הרבנים, משתמש הוא בה אף במקומות בהם אין הוא מופיע במפורט עליהם כמובטם „הי“.

כך בחלכות ברכות (פיי הליו), „וכל ה-כרה להודות את הדי ולש-הן המיד הרי זה משובח“.

במלכות שבת (פ"ל הוי), כשהוא מדבר על חובתו של אדם לטרוח נעצמו ובצרכי השבת, הוא ארז „וכל הנהגה בדבר זה הרי זה משובח“.

טוביה פרשל

תלמוד

הספרים שבהם מלכנסים דיוניהם של אמוראי ארץ ישראל ובבל בענייני הלכה ואנדה. נרעינו של התלמוד — דברי המשנה, ה-כוללים סיכום תמציתי של הדינים המשלי-מים את דיני התורה, ועיקרו — גמרא, היינו הדיונים המפורטים בדינים אלה.

התלמוד הוא היצירה הגדולה והחשובה ביותר שנתחדרה ביהדות, לצד התנ"ך. יחד עם המשנה משתרע זמן חיבורו של התלמוד על פני ש מאות שנה, ומספר היוצרים בו למעלה משלושת אלפים.

התלמוד נתון בשני ספרי כינוס: תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי.

התלמוד הבבלי, שנערך בעיקרו בבית מדרשם של רב אשי ורבינא, בסוף המאה החמישית ובראשית המאה השישית (500), מלכס תלמוד את דיוניהם ויצירתם של אמוראי בבל. התלמוד הירושלמי מכנס ביהוד את דיוניהם ויצירתם של אמוראי ארץ ישראל. והוא נערך בישיבה המרכזית של ארץ ישראל שבטבריה, שבה נערכה, בראשית המאה השלישית, גם המשנה. לפי המסורת, ערך ר' יוחנן בן נחמא (נפטר ב-279) את עיקר „הירושלמי“.

יהדות על רגל אחת

התניך סל 24 (כ ד) ספרים בחטיבות אלה: משינה חומשי תורה, נביאים ראשונים ונביאים אחרונים כתובים.

תורה שבעל פה (תושבע"פ)

פרושי התורה, הלכות ותקנות, שנמסרו בעל-פה משה ליהושע, מיהושע נזקים, מן הזקנים לנביאים, ומן הנביאים לאנשי כנסת הגדולה.

התורה שבעל-פה, המשנה התלמוד, וכן כל הספרות הדתית, הפרשנית וההלכתית אשר נשתעפה מהם, משלימה ומבארת את המקומות והמקרים שבה, תורה שבכתב ומוסטה ועליהם.